Agata Butarewicz, Katarzyna Potoniec

MENTORING RÓWIEŚNICZY W SZKOLE

OD TEORII DO PRAKTYCZNEGO ZASTOSOWANIA WOBEC UCZNIÓW CUDZOZIEMSKICH

Fundacja Edukacji i Twórczości

Agata Butarewicz, Katarzyna Potoniec

MENTORING RÓWIEŚNICZY W SZKOLE

OD TEORII DO PRAKTYCZNEGO ZASTOSOWANIA WOBEC UCZNIÓW CUDZOZIEMSKICH

Białystok 2013

© Copyright by Fundacja Edukacji i Twórczości
ISBN 978-83-918485-8-6
Wydanie I, Białystok 2013

Autorzy
Agata Butarewicz, Katarzyna Potoniec

Recenzja
prof. dr hab. Agata Cudowska

Grafika, skład i druk
Druk123.pl

Wydawca
Fundacja Edukacji i Twórczości
ul. ks. Adama Abramowicza 1
15-872 Białystok
tel.: +48 85 742 40 41
faks: +48 85 742 40 42
e-mail: biuro@mentoring.pl
www.mentoring.pl

Niniejsza publikacja, ani żadna jej część, nie może być powielana w celach komercyjnych bez pisemnej zgody wydawcy.

Fragmenty tej publikacji mogą być wykorzystywane w celach niekomercyjnych, pod warunkiem wskazania autorów i wydawców.

Fundacja Edukacji i Twórczości

wschodzący Białystok

Publikacja ukazała się w ramach projektu *Szkoła Różnorodności,* współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców, ze środków budżetu państwa oraz Prezydenta Miasta Białegostoku.

Za treść publikacji odpowiadają wyłącznie jej autorzy. Opinie w niej zawarte nie odzwierciedlają w żadnym wypadku oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

Autorki podjęły ważny problem wsparcia społecznego dzieci cudzoziemskich w procesie kształcenia instytucjonalnego w Polsce. (…) Opisywany w pracy program, mający na celu poprawę sytuacji szkolnej dzieci uchodźców, wpisuje się w znacznie szerszą ideę pomocy i wsparcia społecznego funkcjonowania cudzoziemskich uczniów w lokalnej społeczności. Wsparcie udzielane tej grupie dzieci przez rówieśników, a także nauczycieli jest niezwykle ważne w procesie ich adaptacji do nowego środowiska. (…)

Walorem recenzowanej pracy jest rzetelnie opisany sposób przeprowadzenia Programu, obejmujący nie tylko zastosowanie metody mentoringu rówieśniczego, ale także naukowe uzasadnienie jego znaczenia w procesie wsparcia społecznego dzieci zagrożonych wykluczeniem. Na podkreślenie zasługuje, zamieszczona w załącznikach, pełna dokumentacja niezbędna do wdrożenia tej metody pracy z dziećmi w szkołach i innych placówkach edukacyjnych. Za szczególnie cenne uważam opisanie przez Autorki własnych doświadczeń z realizacji Programu Mentoringowego i dokonanie jego ewaluacji z perspektywy uczestników. (…)

z recenzji prof. dr hab. Agaty Cudowskiej

SPIS TREŚCI

WSTĘP 7

Rozdział I
SYTUACJA DZIECI CUDZOZIEMSKICH W POLSKIEJ SZKOLE – ZARYS ZJAWISKA 11
1. Wprowadzenie 11
2. Polskie prawo wobec edukacji dzieci cudzoziemskich 12
3. Psychospołeczne uwarunkowania sytuacji szkolnej dzieci cudzoziemskich 14
4. Szkoła wobec kształcenia dzieci cudzoziemskich 16
5. Podsumowanie 18

Rozdział II
SPECYFIKA PROGRAMU MENTORING RÓWIEŚNICZY 19
1. Mentoring rówieśniczy – kwestie definicyjne 19
2. Uzasadnienie realizacji programu 21
3. Sposób prowadzenia programu 22

Rozdział III
DOŚWIADCZENIA Z REALIZACJI PROGRAMU MENTORING RÓWIEŚNICZY 31
1. Przygotowanie do pracy opiekunów programu 31
2. Rekrutacja i wprowadzenie do programu mentorów i podopiecznych 34
3. Łączenie par i funkcjonowanie relacji mentoringowych 37

Rozdział IV
MONITORING I EWALUACJA METODY 45
1. Korzyści z udziału w programie w opinii mentorów i podopiecznych 45
2. Mentoring Rówieśniczy z perspektywy opiekunów programu 48
3. Wnioski i rekomendacje 49

Rozdział V
STANDARD PRACY METODĄ MENTORINGU RÓWIEŚNICZEGO WOBEC DZIECI ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM 53
1. Komponenty standardu 53
2. Wdrożenie standardu pracy metodą mentoringu rówieśniczego do szkół 55
2.1. Standard pracy organizacji/instytucji 55
2.1.1. Model realizacji standardu przez organizację pozarządową 55
2.1.2. Model realizacji standardu bezpośrednio przez szkołę 56
2.2. Standard pracy *peer* mentora 58

O AUTORACH 61

BIBLIOGRAFIA 63

ZAŁĄCZNIKI 65

WSTĘP

Metoda mentoringu rówieśniczego jest wykorzystywana głównie w środowisku szkolnym. Polega ona na partnerskiej, wspierającej relacji pomiędzy mentorem a jego podopiecznym. Rolę mentora pełni zazwyczaj uczeń niewiele starszy lub równy wiekiem, który dobrze radzi sobie w szkole i w nauce, jest osobą aktywną i komunikatywną. Jego zadaniem jest towarzyszenie uczniowi, który z różnych powodów ma trudności z prawidłowym funkcjonowaniem w szkole. Mogą one wynikać z problemów w nauce lub z zachowaniem, czy też wiązać się z trudnościami w nawiązywaniu relacji z rówieśnikami. Przyczyną może być również zmiana szkoły przez dziecko, jego niepełnosprawność lub migranckie pochodzenie i wiążąca się z tym bariera językowa. Metoda mentoringu rówieśniczego przynosi wiele korzyści zarówno mentorom, którzy mogą rozwijać swoje umiejętności społeczne, jak i podopiecznym — zyskują bowiem wsparcie pomocne w odnajdywaniu się w trudnych dla nich sytuacjach.

Niniejsza publikacja jest pokłosiem realizacji pilotażowego programu Mentoring Rówieśniczy w odniesieniu do dzieci-uchodźców. Program jest częścią projektu „Szkoła Różnorodności" realizowanego przez Fundację Edukacji i Twórczości od 2012 roku. Celem projektu jest poprawa sytuacji szkolnej uczniów-uchodźców kształcących się w białostockich szkołach. W jego ramach uczniowie otrzymują wsparcie ze strony osoby pełniącej rolę pomocy nauczyciela, która zna ich język ojczysty. Systematycznie odbywają się zajęcia dotyczące tematyki międzykulturowej, prowadzone przez doradców międzykulturowych. Realizowane są działania skierowane do młodzieży, która przedwcześnie wypadła z systemu edukacji (kursy językowe oraz zawodowe, wsparcie procesu ich edukacji w gimnazjum dla dorosłych). Organizowane były także szkolenia dla nauczycieli z zakresu nauczania dzieci nieznających języka polskiego oraz pracy z klasą wielokulturową. Założeniem projektu jest kompleksowość wsparcia, wykorzystujące różne metody oddziaływań. Jedynie takie podejście może zapewnić odpowiednią efektywność.

Program Mentoring Rówieśniczy jest wynikiem poszukiwań efektywnych metod wspierających młodych migrantów w środowisku szkolnym przez ich polskich rówieśników. Taka pomoc jest bardzo ważna, zwłaszcza w początkowym okresie ich pobytu w Polsce. Znajdują się w nowej dla siebie rzeczywistości, w nieznanym świecie, bez znajomości języka oraz koleżeńskich więzi z rówieśnikami. Zastosowanie metody mentoringu rówieśniczego ma szansę pomóc im w odnalezieniu się w realiach polskiej szkoły i nawiązaniu nowych, pozytywnych relacji ze społecznością goszczącą. Polski uczeń pełniący rolę mentora, jako osoba bardziej kompetentna i doświadczona w zakresie edukacji w naszym kraju, towarzyszy uczniowi-uchodźcy w adaptacji do rzeczywistości szkolnej, a także wspiera go w pojawiających się trudnościach. Dzięki indywidualnej relacji mentoringowej uchodźcy mają okazję rozwijać znajomość języka polskiego, umiejętności społeczne, nawiązywać relacje koleżeńskie z Polakami, co pozytywnie wpływa na ich samopoczucie. Mentorom z kolei daje możliwość poznawania odmiennej kultury, poszerza ich znajomość świata, rozwija wrażliwość i empatię.

Publikacja składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy z nich zawiera zarys sytuacji szkolnej dzieci cudzoziemskich, jej prawne oraz psychospołeczne uwarunkowania. Rozdział drugi przedstawia kwestie definicyjne, specyfikę programu oraz jego uzasadnienie i sposób wdrażania. W kolejnym rozdziale prezentowane są doświadczenia z realizacji pilotażu programu na terenie białostockich szkół oraz szczegółowy opis kolejnych jego etapów. Rozdział czwarty dotyczy monitoringu i ewaluacji metody. Przedstawia perspektywę wszystkich osób zaangażowanych w realizację programu oraz wnioski i rekomendacje płynące z jego pilotażu. Rozdział piąty opisuje szczegółowo standard pracy metodą mentoringu rówieśniczego wobec dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz przedstawia dwa modele jego realizacji: przez organizację pozarządową oraz przez szkołę. W załącznikach do publikacji znajduje się dokumentacja niezbędna do wdrażania metody: począwszy od programów szkoleń dla mentorów, formularza zgody rodziców, dzienniczków pracy mentorów, aż po narzędzia ewaluacyjne.

Wyrażamy nadzieję, że prezentowana publikacja stanie się inspiracją do wdrażania metody mentoringu rówieśniczego w różnych placówkach edukacyjnych. Charakter programu oraz jego idea pozwala na jego implementację w odniesieniu do różnych grup uczniów mających problemy w procesie integracji ze społecznością szkolną. Dotyczy to cudzoziemców (również uchodźców), dzieci z niepełnosprawnością, uczniów zmieniających szkołę, mających problemy z nauką

lub zachowaniem. Dla wszystkich tych osób relacja z mentorem jest wspierająca i pomocna. Szczegółowy opis metody, w połączeniu z gotowymi do wykorzystania załącznikami, dają możliwość bezpośredniego zastosowania programu w zainteresowanych nim szkołach.

Pilotaż programu realizowany był we współpracy z czterema białostockimi szkołami: Szkołą Podstawową nr 15 im. Marii Skłodowskiej-Curie, Szkołą Podstawową nr 26 im. Stanisława Staszica, Szkołą Podstawową nr 44 im. Stanisława Moniuszki oraz Szkołą Podstawową nr 50 im. Św. Jadwigi Królowej Polski. Pragniemy podziękować za wsparcie Dyrekcji tych szkół oraz, w szczególności, osobom biorącym udział w realizacji pilotażu: opiekunom, mentorom i ich podopiecznym za wielkie zaangażowanie.

Autorki

Rozdział I

SYTUACJA DZIECI CUDZOZIEMSKICH W POLSKIEJ SZKOLE – ZARYS ZJAWISKA

1. Wprowadzenie

Zwiększająca się mobilność współczesnych społeczeństw oraz zachodzące w świecie zmiany sprawiają, że mamy do czynienia z coraz większym zróżnicowaniem kulturowym. Ludzie, motywowani różnymi czynnikami, podejmują decyzje o zamieszkaniu poza granicami swojego kraju. Adaptacja do życia w nowym miejscu jest dużym wyzwaniem dla migrantów, zaś ich obecność — dla społeczności goszczącej. Różnorodne instytucje i organizacje stykają się z nowymi dla nich sytuacjami związanymi ze współpracą z cudzoziemcami. Dotyczy to również szkół, do których coraz częściej trafiają dzieci cudzoziemskie.

Wśród cudzoziemców przebywających w Polsce istotną grupą są przymusowi migranci. Pomimo tego, że nie stanowią oni najliczniejszej społeczności, to głównie ich sytuacja będzie zaakcentowana w tym rozdziale. Wynika to przede wszystkim z wyjątkowo trudnego położenia, w jakim znajdują się uchodźcy. Mają na to wpływ również doświadczenia społeczności lokalnej. Cudzoziemcy, którzy kształcą się w białostockich szkołach, to głównie osoby z przyznaną ochroną międzynarodową lub ubiegający się o nadanie statusu uchodźcy na terenie Polski. Z danych zawartych w Systemie Informacji Oświatowej wynika, że we wrześniu 2013 roku do białostockich szkół uczęszczało łącznie 206 uczniów,

którzy nie byli obywatelami polskimi. Wśród nich 51 osób stanowili uczniowie korzystający z ochrony międzynarodowej na terenie Polski (5 osób ma przyznany status uchodźcy, 27 — ochronę uzupełniającą, zaś 19 — pobyt tolerowany). 99 uczniów to dzieci osób ubiegających się o nadanie statusu w Polsce, oczekujących na decyzję w tej sprawie.

W 2012 roku dzieci stanowiły prawie 50% wszystkich uchodźców na świecie[1]. Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) podkreśla bardzo istotną rolę edukacji w ich życiu. Systematyczne uczestnictwo w zajęciach lekcyjnych daje możliwość powrotu do codziennej rutyny, która tworzy poczucie normalności oraz stabilności w ich nieprzewidywalnym świecie. Uczestnictwo w życiu społecznym dzieci-uchodźców rozpoczyna się w szkole. Zazwyczaj tu nawiązują pierwsze relacje w nowym kraju i poznają nowy dla siebie świat, zasady i reguły nim rządzące. Bez wykształcenia mają one „mniejsze szanse, aby być zdrowym, okrzepnąć, być bezpiecznym lub w pełni uczestniczyć w życiu swoich społeczności"[2].

2. Polskie prawo wobec edukacji dzieci cudzoziemskich

Zgodnie z polskim prawodawstwem dzieci cudzoziemskie do ukończenia 18 roku życia lub zakończenia nauki w szkole ponadgimnazjalnej mają dostęp do bezpłatnej edukacji na takich samych zasadach jak obywatele Polski[3]. Dotyczy to wszystkich osób, bez względu na ich status prawny.

Polski system edukacji nie przewiduje odrębnych form kształcenia dla dzieci cudzoziemskich nieznających języka polskiego (np. w ramach klas przygotowawczych). Po zgłoszeniu się do wybranej szkoły są one włączane do głównego nurtu edukacji i uczęszczają na zajęcia ze swoimi polskimi rówieśnikami. Osoby

[1] Raport UNHCR, *UNHCR Global Trends 2012: Displacement. The New 21st Century Challenge*, Genewa 2013, s. 34, http://unhcr.org/globaltrendsjune2013/UNHCR%20GLOBAL%20TRENDS%202012_V08_web.pdf, dostęp: 12.12.2013.

[2] *Integracja uchodźców i wykorzystanie wskaźników; materiał zebrany w Europie Środkowej*, Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców, Biuro Regionalne UNHCR na Europę Środkową, Warszawa 2013, s. 21.

[3] *Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty*, Dz.U. z 1991 r., nr 95, poz. 425, art. 94a, ust. 4.

nieznające języka polskiego w stopniu wystarczającym do korzystania z nauki, mają prawo do bezpłatnych, dodatkowych zajęć z języka polskiego. Odbywają się one na terenie szkoły i są finansowane przez organ prowadzący (na wniosek dyrektora szkoły). Wymiar godzinowy nie powinien być mniejszy niż dwie godziny tygodniowo, ale nie może przekraczać pięciu godzin lekcyjnych. Uczniowie cudzoziemscy mają również prawo do dodatkowych zajęć wyrównawczych w zakresie nauczanych przedmiotów w wymiarze jednej godziny tygodniowo[4].

Ponadto, dzieci cudzoziemskie mają prawo do wsparcia udzielanego przez osobę znającą język i kulturę kraju ich pochodzenia[5]. Osoba taka może być zatrudniona przez szkołę jako pomoc nauczyciela. Jest ona pośrednikiem pomiędzy uczniami i nauczycielami oraz pomaga w rozumieniu treści prezentowanych w trakcie lekcji. Odgrywa również ważną rolę w relacjach szkoły z rodzicami. Jest to bardzo istotne wsparcie, przynoszące wiele korzyści dla całego systemu szkolnego. Niestety, w praktyce nie jest zbyt często wykorzystywane. Częściowo tę lukę wypełniają organizacje pozarządowe, które w ramach realizowanych projektów oraz na podstawie porozumień ze szkołami zatrudniają osoby wywodzące się ze społeczności cudzoziemskich w charakterze asystentów kulturowych lub pomocy nauczyciela[6]. Dzieci cudzoziemskie mogą korzystać ze wsparcia w formie dodatkowych zajęć oraz pomocy nauczyciela przez okres nie dłuższy niż 12 miesięcy.

Szkoła ma za zadanie umożliwiać uczniom podtrzymanie ich poczucia tożsamości narodowej, religijnej i językowej oraz naukę języka ojczystego, historii i kultury[7]. Placówki publiczne nie mają obowiązku organizowania zajęć z tego obszaru, jednakże jeżeli z takim wnioskiem wystąpi ambasada lub towarzystwo kulturalne, powinna wesprzeć je organizacyjnie poprzez udostępnienie sal lekcyjnych.

[4] Ibidem, art. 94a, ust. 4 i ust. 4c.

[5] Ibidem, art. 94a, ust. 4a.

[6] Takie rozwiązania były i są stosowane np. w Warszawie, Lublinie i Białymstoku m.in. przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Stowarzyszenie „Vox Humana", Stowarzyszenie „Dla Ziemi" oraz Fundację Edukacji i Twórczości.

[7] *Ustawa z dnia 7 września 1991 roku...*, op. cit., art. 13.

3. Psychospołeczne uwarunkowania sytuacji szkolnej dzieci cudzoziemskich

Migracja do innego kraju i opuszczenie dotychczasowego miejsca zamieszkania jest bardzo stresogenną sytuacją, zarówno dla dorosłych, jak i dla dzieci. W przypadku przymusowej migracji, motywowanej chęcią chronienia zdrowia i życia oraz poszukiwaniem bezpiecznego miejsca, jest jeszcze trudniejsza. Wynika to również z konieczności podjęcia nagłej decyzji. Psychospołeczne skutki uchodźstwa oraz migracji mają istotny wpływ na rozwój dziecka[8]. Mogą one wynikać zarówno z uwarunkowań związanych z krajem pochodzenia, jak i z doświadczeniami w kraju goszczącym.

Decyzja o ucieczce do innego państwa podejmowana jest zazwyczaj na skutek różnych trudnych zdarzeń mających miejsce w kraju pochodzenia. Może to być wojna lub inny konflikt zbrojny, czy też sytuacje masowego łamania praw człowieka lub prześladowania. W takich przypadkach wiąże się to zawsze z doświadczaniem traumatycznych zdarzeń, strachem, zagrożeniem życia, utratą bliskich osób. W związku z tym, dzieci-uchodźcy lub ich rodzice mogą cierpieć na zespół stresu pourazowego (PTSD). Sprawia to, że ciągle na nowo przeżywa się sytuacje traumatyczne. PTSD rzutuje na samopoczucie osób cierpiących na ten syndrom oraz na ich kontakty z otaczającym światem.

Dzieci, które przyjechały z obszarów objętych działaniami wojennymi, z pewnością miały również przerwy w edukacji szkolnej. Mogły również w ogóle wcześniej nie uczęszczać do szkoły. W efekcie mogą nie mieć nawyku uczenia się, zaś koncentracja i skupienie się na zajęciach szkolnych może być dla nich dużym problemem.

Pomimo tego, że zazwyczaj przyjazd do kraju goszczącego wiąże się ze zwiększeniem poczucia bezpieczeństwa, ponieważ ustaje sytuacja bezpośredniego zagrożenia życia, nadal sytuacja uchodźców nie jest stabilna. Wynika to przede wszystkim ze specyfiki procedury o nadanie statusu uchodźcy. Osoby aplikujące o status nie wiedzą kiedy dostaną odpowiedź oraz czy będzie ona pozytywna, czy też nie. Decyzja negatywna oznacza brak możliwości pozostania w Polsce. Powyższe czynniki sprawiają, że uchodźcy funkcjonują w stanie tymczasowości, są „w zawieszeniu", nie wiedząc gdzie będą mieszkać i co robić za kilka miesięcy, może za pół roku lub rok. Wpływa to bardzo niekorzystnie na ich samopoczucie oraz na działania podejmowane na rzecz integracji ze społecznością goszczącą.

Powyższe czynniki dotyczą zarówno dzieci, jak i ich rodziców, dla których jest to tym bardziej dotkliwe, gdyż sami przeżywając różne trudne sytuacje emocjonalne, nie są w stanie być wsparciem dla swoich dzieci. Dodać do nich należy również skutki, które wynikają z doświadczania samej migracji i zamieszkiwania w innym obszarze kulturowym.

Jednym z najbardziej dotkliwych efektów migracji jest bariera językowa, której cudzoziemcy doświadczają w nowym kraju pobytu. Buduje ona dystans pomiędzy nimi a społecznością lokalną oraz sprawia, że migranci nie mogą w pełni uczestniczyć w życiu społecznym w nowym miejscu zamieszkania. Brak znajomości języka oraz niemożność porozumienia się i wypowiedzenia, może być również bardzo frustrującym doświadczeniem, które sprawia, że człowiek zaczyna wątpić w swoje kompetencje i umiejętności. Ponadto, osoba, która nie potrafi dobrze posługiwać się danym językiem, zazwyczaj automatycznie postrzegana jest jako mniej inteligenta. Ma to bardzo duże znaczenie dla funkcjonowania szkolnego dzieci i ich motywacji do nauki.

Innym, dotkliwie odczuwanym skutkiem migracji, jest szok kulturowy. Doświadczają go osoby, które przeprowadzają się do innego kręgu kulturowego. Wiąże się z różnymi trudnymi przeżyciami i stanami emocjonalnymi, z którymi muszą się borykać migranci. Wynikają one z zetknięcia się z nowymi zasadami, wartościami, zachowaniami, z innymi tradycjami a nawet czynnikami atmosferycznymi, czy smakami i zapachami. Pomimo tego, że na początku, w tak zwanym „miesiącu miodowym", wszystko wydaje się ciekawe i intrygujące, później, ze względu na natężenie tych nowych bodźców, staje się męczące i przygnębiające. Trudność wzmacniana jest jeszcze przez rozłąkę z bliskimi i utratę naturalnej, społecznej „sieci wsparcia" w kraju pochodzenia. Znikoma znajomość lokalnego języka sprawia, że nie jest łatwo budować nowe relacje. Poza tym brak umiejętności językowych może wpływać na ogólną ocenę kompetencji człowieka, a to z kolei rodzić może poczucie bezradności. Zanim migrant zdobędzie nowe kompetencje kulturowe musi radzić sobie z trudnymi emocjami, z przygnębieniem, wyczerpaniem fizycznym i psychicznym, prowadzącymi często do chorób.

[8] M. Piegat-Kaczmarzyk, Z. Rejmer, *Psychologiczne skutki uchodźstwa*, w: E. Pawlic-Rafałowska (red.), *Inny w polskiej szkole — poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi*, Warszawa 2010, s. 22–24.

4. Szkoła wobec kształcenia dzieci cudzoziemskich

Kształcenie uczniów cudzoziemskich, nieznających języka polskiego, jest dużym wyzwaniem dla polskiego systemu edukacji. Wynika to przede wszystkim z niedostatecznego przygotowania szkoły do nauczania dzieci cudzoziemskich oraz nauczycieli do pracy z nimi.

Trudności sprawiają takie kwestie jak: kwalifikowanie nowych uczniów do właściwej klasy, brak umiejętności w zakresie nauczania dzieci nieznających języka polskiego oraz pracy z klasą wielokulturową. Nauczyciele często nie mają wiedzy na temat kultury krajów pochodzenia swoich uczniów[9].

W opinii nauczycieli, istotnym problemem jest brak znajomości języka polskiego uczniów-uchodźców. Rzutuje to niekorzystnie na wszystkie aspekty związane z funkcjonowaniem dzieci w środowisku szkolnym. Nie rozumiejąc przebiegu lekcji, odcinają się od tego, co się dzieje w klasie lub przeszkadzają w prowadzeniu zajęć[10]. Jest to naturalny mechanizm — nie jest możliwe skupienie się na niezrozumiałych treściach przez 45 minut. Nauczyciele twierdzą, że mimo to dzieci nie zawsze uczestniczą systematycznie w dodatkowych zajęciach z języka polskiego. Przyczyną może być to, że zazwyczaj są one zorganizowane dość późno, np. na siódmej lub ósmej godzinie lekcyjnej. Uczniowie są już zmęczeni po całym dniu spędzonym w szkole i efektywność nauki w takiej sytuacji jest niska[11].

Konsekwencją słabej znajomości języka polskiego może być też niska frekwencja części uczniów cudzoziemskich na zajęciach szkolnych oraz ich przedwczesne opuszczanie systemu edukacji. Przyczyniają się do tego również opóźnienia szkolne oraz brak nawyku uczenia się. Współpraca z rodzicami często sprawia wiele trudności[12]. Przez to nauczyciele nierzadko mają przekonanie, że nie są oni zainteresowani edukacją swoich dzieci.

[9] K. Szostak-Król, *Uczymy się rozumieć, czyli o sytuacji dziecka-uchodźcy w polskiej szkole*, w: A. Młynarczuk, K. Potoniec (red.), *Edukacja międzykulturowa wobec integracji dzieci polskich i czeczeńskich na przykładzie projektu „Ku wzbogacającej różnorodności"*, Białystok 2009, s. 19–20.

[10] E. Januszewska, *Dziecko czeczeńskie w Polsce — między traumą wojenną a doświadczeniem uchodźstwa*, Toruń 2010, s. 267, 284–285.

[11] Ibidem, s. 283.

[12] K. Szostak-Król, *Uczymy się rozumieć...*, op. cit., s. 19–20.

Na terenie szkół zdarzają się również konflikty z polskimi rówieśnikami. Wynikają one głównie z bariery językowej oraz różnic kulturowych (np. innego postrzegania roli kobiety i mężczyzny), z odmiennych systemów wartości oraz tradycji[13]. Zdarza się, że z tych powodów dzieci są izolowane i tworzą zamknięte grupy ze swoimi rodakami[14].

Włączanie zarówno uczniów uchodźczych, jak i ogólnie cudzoziemskich, do społeczności szkolnej jest procesem czasochłonnym i złożonym. Jego powodzenie jest uzależnione od wielu czynników, które można przypisać do następujących kategorii[15]:

- **Przygotowanie szkoły** — oznacza to odpowiednie przygotowanie pracowników szkoły, poprzez dostarczenie im kompetentnych informacji na temat sytuacji w jakiej się znajdują dzieci-uchodźcy. Ważne jest wyznaczenie nauczycieli, do których uczniowie będą mogli zwracać się z prośbą o pomoc, i którzy będą nad nimi czuwać (praktyka pokazuje, że jedna osoba nie jest wystarczająca do tego zadania) oraz zatrudnienie osoby znającej język i kulturę kraju pochodzenia uchodźców (np. w charakterze pomocy nauczyciela lub asystenta kulturowego). Istotne jest również przygotowanie polskich uczniów na przyjęcie uchodźców do klasy oraz rozmowa z polskimi rodzicami;
- **Przygotowanie dzieci cudzoziemskich** — składa się na to organizacja intensywnych zajęć z języka polskiego, dzięki czemu uczeń będzie mógł jak najszybciej włączyć się w codzienny rytm szkoły. Ponadto, ważne są zajęcia z edukacji międzykulturowej, dzięki którym cudzoziemcy mogą zrozumieć otaczającą ich nową rzeczywistość oraz istniejące reguły i zasady. Istotna jest również praca z rodzicami, w sposób umożliwiający im włączenie się w życie szkoły. Przyczynić się do tego może korzystanie z tłumacza podczas wywiadówek i wsparcie ze strony osoby pełniącej rolę pomocy nauczyciela lub innej osoby wywodzącej się ze społeczności uchodźców.

[13] E. Januszewska, *Dziecko czeczeńskie...*, op. cit., s. 289.

[14] K. Szostak-Król, *Uczymy się rozumieć...*, op. cit., s. 19–20.

[15] Za: A. Kosowicz, *Uchodźcy*, w: I. Czerniejewska, A. Kosowicz, A. Marek (red.), *Uchodźca mój dobry sąsiad*, Kraków 2009, s. 46–48.

5. Podsumowanie

Na przestrzeni minionych lat dostęp uchodźców do polskich szkół uległ zdecydowanej poprawie. W dalszym ciągu jednak dotyczy to przede wszystkim szkół podstawowych. Nieznaczna liczba osób kontynuuje naukę w szkołach gimnazjalnych, a jeszcze mniejsza w ponadgimnazjalnych i wyższych. Wynika to głównie z niewystarczającego stopnia znajomości języka polskiego, przerw w edukacji oraz niedostatecznego przygotowania polskiego systemu edukacji do kształcenia cudzoziemców[16]. Obszary te z pewnością należy usprawniać i traktować jako wyzwania na przyszłość.

[16] A. Kosowicz, A. Maciejko, *Integracja uchodźców w Polsce w liczbach*, Warszawa 2007, s. 39.

Rozdział II

SPECYFIKA PROGRAMU MENTORING RÓWIEŚNICZY

1. Mentoring rówieśniczy – kwestie definicyjne

Termin mentoring oznacza „partnerską relację między mistrzem a uczniem, zorientowaną na odkrywanie i rozwijanie potencjału ucznia. Opiera się ona na inspiracji, stymulowaniu i przywództwie. Mentoring obejmuje także doradztwo, ewaluację oraz pomoc w programowaniu sukcesu ucznia"[17]. W mentoringu dzięki odpowiednim działaniom mistrza, uczeń poznaje siebie, rozwija swoją samoświadomość i dąży do samorealizacji. Michael Gerson z U.S. News and World Report nazwał mentoring „największym odkryciem w dziedzinie polityki społecznej XX-tego wieku"[18]. Mentoring pojawia się najczęściej w dwóch kontekstach: biznesowym oraz społecznym. Zdecydowanie bardziej popularny jest mentoring w biznesie. Mentoring społeczny można wykorzystywać jako alternatywną formę pomocy przy rozwiązywaniu problemów społecznych. Nie wymaga on wielu nakładów finansowych, może opierać się na pracy wolontarystycznej, nie generując tym samym kosztów.

[17] S. Karwala, *Model mentoringu we współczesnej szkole wyższej*, Nowy Sącz 2007, s. 67, http://mentoring.com.pl/Mentoring.pdf, dostęp: 16.10.2013.

[18] D. McGill et al., *Standardy i praktyka programu Starszy Brat Starsza Siostra*, Warszawa 2001, s. 12.

Metoda wspierania rozwoju ludzi młodych poprzez aplikację mentoringu wywodzi się ze Stanów Zjednoczonych, gdzie z powodzeniem stosowana jest od lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, a od lat dziewięćdziesiątych obecna jest również w Europie. W Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych, gdzie rozwija się najprężniej, istnieje wiele programów, których celem jest m.in. wspomaganie młodzieży w szkole, studentów mających problemy w nauce, młodocianych przestępców, grup etnicznych, nieletnich matek[19]. Jednym z najpopularniejszych programów mentoringu społecznego jest program Starszy Brat Starsza Siostra. W świetle wyników badań z ewaluacji 55 programów mentoringowych realizowanych na świecie, dostrzeżono korzyści z wykorzystania tej metody w sferze emocjonalnej, społecznej, a także edukacyjnej u podopiecznych[20].

Mentoring rówieśniczy (z ang. *peer* mentoring) to rodzaj mentoringu, który spotyka się głównie w kontekstach edukacyjnych np. w szkole, zazwyczaj pomiędzy niewiele starszym, bądź też równym wiekiem uczniem, który dobrze sobie radzi w szkole i uczniem, który ma trudności z prawidłowym funkcjonowaniem w niej. Mentoring rówieśniczy może być z powodzeniem stosowany w obrębie tej samej szkoły czy nawet klasy, pomiędzy uczniami zdolnymi, aktywnymi, nie mającymi problemów w nauce, wykazującymi postawy prospołeczne i uczniami mniej zdolnymi, przejawiającymi problemy z nauką lub z zachowaniem, niepełnosprawnymi czy też cudzoziemskimi. Mentoring rówieśniczy może być aplikowany w sytuacji zmiany szkoły przez dziecko, zwłaszcza gdy jest ono nieśmiałe, a nawiązywanie nowych znajomości sprawia mu problemy. Mentoring rówieśniczy jest z jednej strony dobrym sposobem na trenowanie umiejętności społecznych mentorów, a z drugiej formą pomocy podopiecznym w aklimatyzacji w nowym środowisku, radzeniu sobie z problemami, nie dopuszczeniu do sytuacji odrzucenia przez rówieśników.

[19] D. Clutterbuck, *Każdy potrzebuje mentora. Jak kierować talentami*, tłum. H. Debatory , Warszawa 2002, s. 11.

[20] D. L. DuBois et al., *Effectiveness of mentoring programs for youth: A meta-analytic review*, „American Journal of Community Psychology", (2002) 30, s. 157–197.

2. Uzasadnienie realizacji programu

Białystok to miasto wielu kultur, narodowości i wyznań. Coraz częściej zamieszkują je cudzoziemcy, w tym także uchodźcy, głównie z Czeczenii. Większość z nich ubiega się o status uchodźcy lub inną formę ochrony, zamieszkując Ośrodek dla Cudzoziemców „Budowlani". Cudzoziemcy, którzy otrzymali którąś z form ochrony międzynarodowej, wynajmują mieszkania w różnych częściach miasta. W Ośrodku dla Cudzoziemców, jak i poza nim, przebywają małoletnie dzieci uchodźców. Większość z nich wymaga wsparcia emocjonalnego, edukacyjnego oraz pomocy językowej. Dzieci uchodźców w wieku 7–16 lat (do 18 roku życia, jeśli nie ukończyły wcześniej gimnazjum), które nie mają polskiego obywatelstwa uczęszczają do polskich szkół podstawowych i gimnazjów na tych samych zasadach co dzieci polskich obywateli. Status prawny pobytu rodziców czy opiekunów dzieci cudzoziemskich nie ma znaczenia. Automatycznie podlegają oni prawu szkolnemu obowiązującemu w kraju przyjmującym i są włączani w proces kształcenia z innymi uczniami. Bardzo często odnalezienie się w polskiej szkole stanowi jednak duży problem dla dzieci cudzoziemskich. Brak znajomości języka polskiego, brak kolegów czy koleżanek, a także zupełnie nowe środowisko nie wpływają pozytywnie na adaptację do polskiej szkoły. Dzieci uchodźców nawet po kilku latach nauki w danej szkole nie nawiązują relacji z polskimi rówieśnikami, zamykając się w gronie swoich rodaków. W związku z tym zdecydowanie utrudniony jest proces ich integracji oraz adaptacji do nowej sytuacji szkolnej. Przyczyną tego stanu rzeczy jest m. in. bariera językowa i kulturowa, ale także wzajemna nieufność i stereotypy. Implementacja mentoringu rówieśniczego ma szansę pomóc dzieciom cudzoziemskim w odnalezieniu się w polskiej szkole. Polski uczeń pełniący rolę mentora, jako osoba bardziej kompetentna i doświadczona w zakresie edukacji w naszym kraju, towarzyszy uczniowi-uchodźcy w adaptacji do rzeczywistości szkolnej, a także wspiera go w pojawiających się trudnościach. Dzięki indywidualnej relacji mentoringowej uchodźcy mają okazję rozwijać znajomość języka polskiego, umiejętności społeczne, nawiązywać relacje koleżeńskie z Polakami, co pozytywnie wpływa na ich samopoczucie.

W wyniku wstępnej diagnozy sytuacji szkolnej uczniów cudzoziemskich w Białymstoku, wieloletnich doświadczeń Fundacji Edukacji i Twórczości w zakresie pracy z uchodźcami, a także stosowania metody mentoringu, narodził się pomysł opracowania programu Mentoring Rówieśniczy skierowanego na pomoc dzie-

ciom cudzoziemskim. Głównym celem programu jest wsparcie uczniów cudzoziemskich w procesie adaptacji do polskiej szkoły poprzez wdrożenie metody mentoringu rówieśniczego do białostockich szkół podstawowych i gimnazjalnych. Wyróżnić można następujące cele szczegółowe:

- zmniejszanie poczucia osamotnienia i izolacji ucznia-uchodźcy,
- poszerzanie sieci kontaktów ucznia-uchodźcy,
- nauka języka polskiego ucznia-uchodźcy,
- rozwijanie umiejętności społecznych ucznia-uchodźcy oraz mentora,
- rozwiązywanie pojawiających się problemów ucznia-uchodźcy,
- rozwijanie umiejętności międzykulturowych mentora,
- wzajemny przekaz polskiej kultury, a także kultury uchodźców,
- promowanie idei mentoringu rówieśniczego,
- integrowanie uczniów-uchodźców z uczniami polskimi.

3. Sposób prowadzenia programu

Program polega na łączeniu w pary uczniów polskich z uczniami cudzoziemskimi na zasadzie mentoringu rówieśniczego. Uczeń polski wolontarystycznie pełni rolę mentora wobec ucznia uchodźcy – podopiecznego programu (*mentee*). Badacz problematyki mentoringu Gordon F. Shea uważa, że „mentorzy to ludzie, którzy poprzez własną pracę i działanie pomagają innym wykorzystać ich własny potencjał"[21]. Mentor to wzór, osoba charakteryzująca się wysokimi kompetencjami, która jednocześnie w sposób dyskretny i partnerski chce podzielić się swoją mądrością, doświadczeniem i umiejętnościami z innymi.

W programie Mentoring Rówieśniczy polski uczeń, który zna szkolną rzeczywistość, dobrze się uczy, jest osobą aktywną oraz przejawiającą postawę prospołeczną jest znakomitym wzorem i przewodnikiem dla ucznia-uchodźcy. Uczeń cudzoziemiec jako *mentee* też nie może być bierny, gdyż relacja mentoringowa, aby być skuteczną, wymaga zaangażowania obu stron. Ważne jest pozytywne nastawienie podopiecznego do programu, a także jego przekonanie o tym,

[21] G. F. Shea, *Mentoring: A Guide to the Basics*, London 1992, za: E. Parsloe, M. Wray, *Trener i mentor. Udział coachingu i mentoringu w doskonaleniu procesu uczenia się*, tłum. W. Biliński, Kraków 2002, s. 7.

że relacja z mentorem jest wartościowa[22]. Zaangażowanie *mentee* w relację mentoringową, chęć uczestnictwa w programie, wkładany wysiłek i poświęcany czas, dają dużą szansę na sukces relacji. Istotne jest, aby zarówno polski mentor, jak i uczeń-uchodźca brali udział w programie z własnej, nieprzymuszonej woli, mając świadomość zasadności relacji mentoringowej.

Kluczową rolę we wdrażaniu programu Mentoring Rówieśniczy do szkół odgrywają opiekunowie, którzy zajmują się jego realizacją. Powinni być osobami, które z własnej woli koordynują program, a nie z polecenia dyrekcji szkoły. Opiekunami programu mogą być zarówno nauczyciele kształcenia zintegrowanego, nauczyciele przedmiotu, nauczyciele specjaliści: pedagodzy, psychologowie, jak i wychowawcy świetlicy szkolnej czy też nauczyciele biblioteki. Jeśli program nie jest realizowany bezpośrednio przez szkołę, lecz inną organizację koordynującą, warto by zadbała ona o to, aby nauczyciele ukończyli szkolenie przygotowujące ich do pracy w charakterze opiekunów programu (Załącznik 1 i 2). Jeżeli jednak program organizowany jest przez szkołę, opiekun powinien samodzielnie przygotować się do jego realizacji. Pomocny może się okazać tutaj niniejszy podręcznik.

Do głównych zadań opiekunów programu zalicza się:

- promocję programu w szkole,
- rekrutację mentorów i podopiecznych,
- rozmowa z rodzicami mentorów i podopiecznych o programie i uzyskanie ich zgody na udział dzieci w programie,
- zorganizowanie szkolenia dla *peer* mentorów,
- połączenie par *peer* mentor — *mentee*,
- monitorowanie funkcjonowania par,
- pomoc w organizowaniu spotkań par mentor — podopieczny,
- prowadzenie grupy wsparcia dla mentorów (min. 1 raz w miesiącu),
- stałe motywowanie mentorów i podopiecznych do udziału w programie,
- umiejętne zakończenie relacji mentoringowych,
- prowadzenie dokumentacji,
- ewaluację programu.

[22] S. Karwala, *Mentoring jako strategia wspierająca wszechstronny rozwój osobisty*, Nowy Sącz 2009, http://mentoring.com.pl/mentoring2.pdf, dostęp: 15.09.2013.

Ze względów organizacyjnych, warto prowadzić program w cyklu roku szkolnego, rozpoczynając we wrześniu i kończąc w czerwcu, dzięki czemu połączone pary mentoringowe mają czas na budowanie relacji i realizację celów. Program Mentoring Rówieśniczy adresowany do dzieci cudzoziemskich, tak jak każdy program oparty o planowaną formę mentoringu, obejmuje trzy niezbędne, następujące po sobie elementy:

Rys. 1. Elementy programu mentoringowego

Źródło: opracowanie własne

Screening, będący pierwszym elementem programu mentoringowego, obejmuje badanie kandydatów na mentorów, proces ich rekrutacji i selekcji oraz badanie i rekrutację podopiecznych. Odpowiednie badanie kandydatów na mentorów umożliwia wybór tych, którzy są dojrzali i odpowiedzialni. Zazwyczaj odbywa się ono poprzez rozmowę indywidualną opiekuna programu z kandydatem oraz wypełnienie kwestionariusza zgłoszeniowego (Załącznik 5). Wymagane jest także uzyskanie pisemnej zgody na udział w programie opiekunów zarówno uczniów polskich, jak i cudzoziemskich (Załącznik 6). Rzetelny proces rekrutacji pozwala wyłonić takie osoby, które nadają się do pełnienia roli mentora, gdyż swoją postawą i postępowaniem stanowią wzór dla innych. Wśród kryteriów, które opiekun programu uwzględnia wybierając kandydatów na mentorów, znajdują się:

- dobre wyniki w nauce,
- wzorowe zachowanie,
- postawa prospołeczna,
- kompetencje społeczne i cechy osobowości takie jak: odpowiedzialność, wytrwałość, cierpliwość, rzetelność, tolerancja, otwartość, pewność siebie, samodzielność, twórczość, konsekwencja, aktywność, życzliwość, umiejętność pracy w grupie, zdolności komunikacyjne, asertywność, wrażliwość,

- motywacja wewnętrzna,
- pasja, energia i zapał do działania,
- chęć poszerzania swojej wiedzy i zdobywania nowych umiejętności.

Im staranniej przeprowadzona rekrutacja kandydatów na mentorów, tym większe szanse na powodzenie połączonych par mentoringowych. Opiekunowie programu, pracujący w szkołach, wiedzą komu warto zaproponować udział w programie, ponieważ znają wyróżniających się uczniów, którzy spełniają wyżej wymienione kryteria.

Drugi element programu mentoringowego dotyczy wprowadzenia do programu obu stron i zorganizowanie szkoleń dla kandydatów na mentorów. Wprowadzenie do programu i szkolenie mentorów ma na celu przygotowanie ich do uczestnictwa w programie. Ważne jest, by zarówno mentorzy, jak i podopieczni, znali zasady programu, a także swoje prawa i obowiązki. Właściwe przygotowanie do udziału w programie mentoringowym, pozwala uniknąć rozczarowań i nieporozumień wynikających z ograniczeń programu. Niezwykle ważne jest też odpowiednie szkolenie kandydatów na mentorów, które ma na celu zapoznanie ich z metodą mentoringu rówieśniczego, z zasadami prowadzenia relacji mentoringowej, a także ze specyfiką grupy docelowej, którą w programie Mentoring Rówieśniczy stanowią uczniowie cudzoziemscy (Załącznik 3 i 4). Podczas szkolenia uczestnicy uczą się jak być dobrymi mentorami i realistycznie oceniać własne możliwości. Szkolenie jest także ostatnim etapem procesu rekrutacji.

Przeszkoleni i gotowi do pracy mentorzy zostają połączeni w pary z uchodźcami potrzebującymi wsparcia. Kojarzenie par jest trudnym i odpowiedzialnym zadaniem, jakie stoi przed opiekunem programu. Kryteria, które opiekun programu bierze pod uwagę łącząc pary są następujące:

- płeć (wskazane jest, by mentor i jego podopieczny byli tej samej płci),
- zainteresowania (dobrze jest, gdy mentor i podopieczny mają podobne hobby, lubią podobne rzeczy),
- osobowość (warto, by mentor i jego podopieczny mieli podobny temperament, tak aby łatwiej im było nawiązać relację),
- sytuacja edukacyjna (jeśli podopieczny ma największe problemy z nauką matematyki, wskazane jest, by jego mentor był dobry z tego przedmiotu).

W celu formalnego połączenia mentorów z podopiecznymi, każda para mentoringowa oraz opiekun programu podpisują kontrakt, w którym wyszczególnione są główne cele danej relacji (Załącznik 7). Podpisanie kontraktu jest równoznaczne z chęcią dobrowolnego uczestnictwa w programie, potwierdzeniem znajomości i wyrażeniem zgody na przestrzeganie zasad programu (Załącznik 6), które zostały określone następująco:

1. Udział w programie Mentoring Rówieśniczy jest dobrowolny.
2. Relacja mentoringowa jest relacją partnerską, opartą na wzajemnym zaufaniu i szacunku.
3. Indywidualne spotkania mentora z podopiecznym będą się odbywać regularnie, co najmniej raz w tygodniu przez jedną godzinę w danym roku szkolnym. Tylko z ważnych powodów spotkanie może zostać odwołane, o czym obie strony poinformują się nawzajem.
4. Tylko długotrwała relacja mentoringowa może przynieść pożądane efekty, dlatego też nie przerywa się realizacji programu w trakcie jego trwania bez uzasadnionego powodu.
5. Relacja mentoringowa jest relacją indywidualną pomiędzy mentorem a podopiecznym.
6. Mentor ze swoim podopiecznym spędzają czas w sposób ciekawy i pożyteczny, między innymi poświęcając go na naukę.
7. Mentorzy i podopieczni mogą zawsze liczyć na wsparcie i pomoc ze strony opiekuna programu.
8. Wszystkie problemy dotyczące funkcjonowania par mentorzy i podopieczni zgłaszają opiekunowi programu.
9. Mentorzy zobowiązują się uczestniczyć w spotkaniach z opiekunem co najmniej raz w miesiącu w ramach grupy wsparcia.
10. Mentorzy zobowiązują się dokumentować swoją pracę poprzez regularne prowadzenie dziennika pracy mentora.

Przez cały rok szkolny polscy mentorzy spotykają się ze swoimi podopiecznymi uchodźcami, pomagając im odnaleźć się w szkolnej rzeczywistości, wspierając, ucząc języka polskiego, polskiej kultury i tradycji, a także pomagając w rozwiązywaniu pojawiających się problemów. Spotkania każdej pary odbywają się regularnie, co najmniej raz w tygodniu przez minimum jedną godzinę, tak aby relacja mentoringowa miała szansę się rozwijać i przynosić pozytywne efekty. Spotkania mają miejsce zazwyczaj w szkole, w pomieszczeniu zaproponowanym przez opiekuna programu np. bibliotece, świetlicy, wolnej sali lekcyjnej. W sytuacji gdy para mentoringowa dobrze się pozna i opiekunowie zarówno mentora, jak i podopiecznego wyrażą na to zgodę, spotkania mogą także odbywać się w domu którejś ze stron. Dodatkowo uczniowie spotykają się w szkole podczas lekcji, jeśli uczęszczają do tej samej klasy, podczas przerw, posiłków czy też wydarzeń ogólnoszkolnych. Mentor powinien stanowić wzór i przykład dla swojego kolegi uchodźcy nie tylko w trakcie indywidualnych spotkań, ale także przebywając razem w szkole.

Trzeci, nie mniej ważny element programu mentoringowego, dotyczy wspierania mentorów, monitorowania ich pracy, a także prowadzenia stałej ewaluacji programu zarówno podczas trwania relacji mentoringowej, jak i po jej zakończeniu. W świetle wyników badań, bardziej pozytywne i trwałe efekty osiągają podopieczni programów, w których mentorzy są szkoleni i stale nadzorowani[23]. Niezwykle istotne jest regularne monitorowanie działań mentoringowych po to, aby sprawdzać jak przebiegają relacje oraz czy założone cele są realizowane, a także wspierać mentorów w pracy. Stała ewaluacja niezbędna jest również do tego, aby na bieżąco reagować na zaistniałe problemy. Monitorowanie relacji jest także potrzebne do prowadzenia dokumentacji. Warto jest gromadzić informacje zarówno ilościowe dotyczące liczby par mentor — podopieczny, czy też odbytych spotkań w ramach grup wsparcia, jak również dane jakościowe na temat poszczególnych relacji mentoringowych, opinii obu stron, ich potrzeb, problemów i osiągnięć. Ewaluacja umożliwia refleksję nad prowadzonymi działaniami, a także formułowanie wniosków na przyszłość. Na ewaluację, którą prowadzi szkolny opiekun programu, składają się opinie

[23] D. L. DuBois et al., *Effectiveness of mentoring programs for youth: A meta-analytic review*, „American Journal of Community Psychology", (2002) 30, s. 157–197.

uczestników relacji mentoringowych — mentorów, podopiecznych oraz ich rodziców bądź prawnych opiekunów. Ewaluacja winna koncentrować się zarówno na procesie, jak i na rezultatach. Oba typy ewaluacji prowadzone są symultanicznie. Najważniejszym narzędziem oceny jest analiza kontraktu podpisanego na początku współpracy, zawierającego główne cele i kierunki działań jakie chce osiągnąć para. Stała analiza kontraktu umożliwia monitorowanie postępów i stopnia osiągnięcia założonych celów. Odpowiednia diagnoza obszarów działalności, nad którymi mentor pracuje ze swoim podopiecznym jest niezwykle ważna i bardzo indywidualna. Cele zawarte w kontrakcie mogą być zarówno krótko, jak i długoterminowe. Głównym wskaźnikiem skuteczności jest stopień realizacji celów zawartych w kontrakcie. Relacja mentoringowa, aby być skuteczną wymaga czasu i zaangażowania obu stron. Tylko bliskie i długotrwałe relacje gwarantują osiągnięcie wyznaczonych celów. Na powodzenie relacji mentoringowej wpływ mają nawet najmniejsze sukcesy podopiecznego. Regularne spotkania mentorów ze swoimi opiekunami, podczas których mentorzy dzielą się swoimi wątpliwościami, a także doświadczeniami, są niezwykle cenne i również stanowią element prowadzonego monitoringu. Spotkania takie odbywają się minimum raz w miesiącu. Dodatkowo, zarówno mentorzy, jak i podopieczni zobowiązani są do regularnej samooceny swojej pracy i osiągnięć poprzez udział w ankietach (Załącznik 9 i 11) i indywidualnych rozmowach z opiekunem. Kolejnym elementem ewaluacji programu jest stała obserwacja postępów każdej pary prowadzona przez opiekuna. Formą ewaluacji, a równocześnie dokumentowania swojej pracy są prowadzone przez mentorów dzienniki (Załącznik 8), w których zapisują oni daty spotkań a także ich przebieg. Regularne uzupełnianie dzienników skłania uczniów do systematyczności i obowiązkowości, stanowi jednocześnie potwierdzenie tego, że spotkanie się odbyło. Jeśli program realizowany jest przez inną niż szkoła organizację koordynującą, jak w przypadku pilotażowego programu Mentoring Rówieśniczy, warto prowadzić także ewaluację w formie ankiet skierowanych do opiekunów programu (Załącznik 10 i 12). Rysunek 2 przedstawia cele, charakter i formy ewaluacji jakie stosowane są w programie Mentoring Rówieśniczy.

Rys. 2. Ewaluacja w programie Mentoring Rówieśniczy

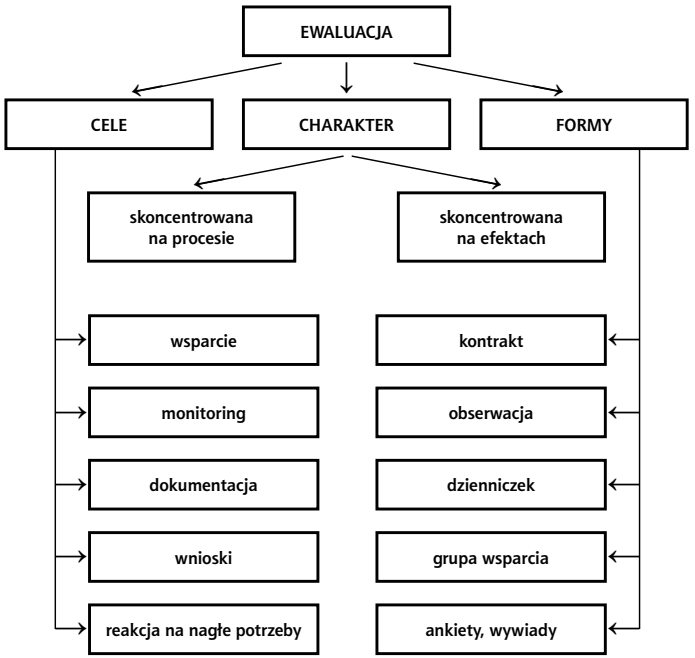

Źródło: opracowanie własne

Bardzo ważne jest umiejętne zakończenie relacji mentoringowej. Już podczas wprowadzenia mentorów i podopiecznych do programu, obie strony powinny zostać poinformowane o tym, że umowa, którą podpisują jest zawierana na określony czas. Jeśli program realizowany jest w szkole, zazwyczaj jest to okres roku szkolnego. W czerwcu opiekun powinien wręczyć uczniom pisemne podziękowania lub dyplomy potwierdzające ich uczestnictwo w programie. Jeżeli po zakończeniu kontraktu, opiekun programu stwierdza, że zasadne jest kontynuowanie relacji mentoringowej, można ją wznowić po przerwie wakacyjnej, gdy zarówno mentor, jak i podopieczny wyrażają na to zgodę. W sytuacji gdy nie ma podstaw do tego, aby kontynuować relację, ponieważ problemy podopiecznego zostały rozwiązane, nie należy przedłużać formalnej relacji mentoringowej między jej uczestnikami. Mentor i podopieczny mogą i najczęściej pozostają ze sobą w relacji nieformalnej, koleżeńskiej lub nawet przyjacielskiej.

Rozdział III

DOŚWIADCZENIA Z REALIZACJI PROGRAMU MENTORING RÓWIEŚNICZY

1. Przygotowanie do pracy opiekunów programu

Pilotażowy program Mentoring Rówieśniczy realizowany był przez pracowników Fundacji Edukacji i Tworczości w okresie 1.02.2012–30.11.2013 w ramach projektów „Szkoła Różnorodności" oraz „Wielokulturowa Szkoła", współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców, budżetu państwa oraz Prezydenta Miasta Białegostoku. Realizację programu podzielić można na kilka etapów:

1. Opracowanie pilotażowego programu Mentoring Rówieśniczy,
2. Testowanie programu,
3. Ewaluację programu,
4. Opracowanie niniejszej publikacji,
5. Szkolenia upowszechniające metodę.

Podczas konferencji *Edukacja dzieci cudzoziemskich*, która została zorganizowana 9.03.2012 r. przez Fundację Edukacji i Twórczości w Białymstoku, Wydział Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Departament Edukacji Urzędu Miejskiego w Białymstoku, pracownicy Fundacji przedstawili założenia programu, a uczestników konferencji zaprosili do udziału w nim. Po opracowaniu koncepcji programu Mentoring Rówieśniczy, we wrześniu 2012 r. we wszystkich szkołach podstawowych oraz gimnazjalnych w Białym-

stoku, w których uczą się dzieci cudzoziemskie, realizatorzy programu przeprowadzili akcję informacyjną dotyczącą programu. Rozesłali listy i e-maile z opisem programu oraz propozycją uczestniczenia w nim. Zainteresowanie programem, poprzez dostarczenie do Fundacji kwestionariuszy zgłoszeniowych, wyraziły cztery białostockie szkoły podstawowe: Szkoła Podstawowa nr 15, nr 26, nr 44 oraz nr 50, w których uczy się największa liczba dzieci cudzoziemskich narodowości czeczeńskiej. Szkoły gimnazjalne nie wyraziły chęci uczestnictwa w programie. Każda ze szkół podstawowych zaproponowała dwóch nauczycieli do udziału w szkoleniu dla opiekunów programu. Szesnastogodzinne szkolenie, prowadzone przez osoby zajmujące sie problematyką mentoringu oraz edukacji międzykulturowej, obejmowało zagadnienia związane z teorią i praktyką programu Mentoring Rówieśniczy oraz z edukacją międzykulturową. Nauczyciele dowiedzieli się czym jest mentoring, na czym polega pilotażowy program Mentoring Rówieśniczy, jakie będą zadania szkolnych opiekunów programu. Nauczyciele tworzyli także profil mentora. Zajęcia z edukacji międzykulturowej wzbogaciły ich wiedzę z zakresu historii, kultury i tradycji czeczeńskich.

Fot. 1. Profil mentora stworzony przez opiekunów programu

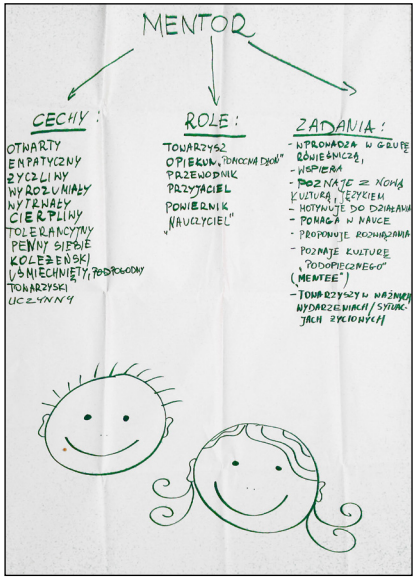

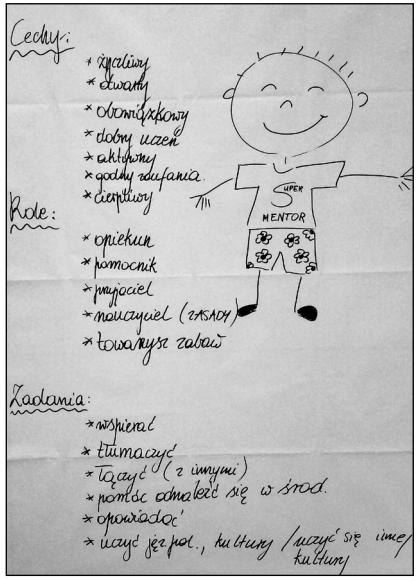

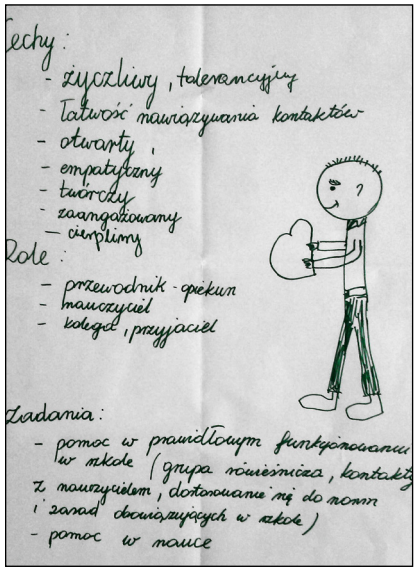

Źródło: materiały własne

Szkolenie dla opiekunów programu zostało bardzo dobrze ocenione przez uczestników. Spośród 11 nauczycieli, którzy wzięli w nim udział, aż 10 osób stwierdziło, że szkolenie spełniło ich oczekiwania pod każdym względem. Wszyscy uczestnicy wysoko ocenili przydatność zagadnień prezentowanych podczas kursu. Po ukończonym szkoleniu nauczyciele czuli się przygotowani do realizacji programu Mentoring Rówieśniczy w swoich szkołach.

Wszyscy nauczyciele stwierdzili, że dzięki szkoleniu wzrosły ich kompetencje międzykulturowe. Dla znakomitej większości uczestników warsztatów, którzy nie posiadali żadnej wiedzy na temat prezentowanych zagadnień, szkolenie było niezwykle cenne, gdyż przyczyniło się do zrozumienia wielu zachowań obcokrajowców. Nauczyciele podkreślili znaczenie praktycznych informacji przekazanych podczas szkolenia, zwłaszcza w zakresie rozwiązywania konfliktów rówieśniczych w klasie międzykulturowej. Większość nauczycieli wszystkie przedstawione zagadnienia uznała za bardzo interesujące i przydatne w pracy. Niektórzy wyróżnili strategie rozwiązywania konfliktów jako najciekawsze. Nauczyciele wyrazili chęć poszerzenia swojej wiedzy w zakresie pracy z grupą zróżnicowaną kulturowo.

Trenerzy prowadzący szkolenie również zostali bardzo wysoko ocenieni przez uczestników, otrzymując od wszystkich nauczycieli maksymalną liczbę 5 punktów, w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczał niski poziom kompetencji trenera i/lub nieciekawy sposób prowadzenia zajęć i/lub słabą komunikatywność, nieprzygotowanie do szkolenia, zaś 5 — wysoki poziom kompetencji trenera i/lub ciekawy sposób prowadzenia zajęć i/lub wysoką komunikatywność, dobre przygotowanie do szkolenia. Wśród dodatkowych uwag, którymi podzielili się uczestnicy szkolenia pojawiły się następujące wypowiedzi: *bardzo dobrze zorganizowane szkolenie zarówno pod względem metodycznym, jak i merytorycznym*; *cieszę się, że byłam uczestnikiem tego kursu i zgłębiłam wiedzę na temat Czeczenii* [uczestniczka szkolenia].

Wszyscy nauczyciele, którzy ukończyli szkolenie mogą z powodzeniem realizować Mentoring Rówieśniczy w swoich szkołach. Spośród nich, pięć osób zostało zatrudnionych w ramach projektu na stanowisku szkolnych opiekunów programu.

Ze względu na różną liczbę uczniów cudzoziemskich z klas IV–VI w poszczególnych szkołach, wspólnie uzgodniono, że:

- w SP nr 15 zostaną połączone min. 4 pary,
- w SP nr 26 zostanie połączonych min. 8 par,
- w SP nr 44 zostaną połączone min. 2 pary,
- w SP nr 50 zostaną połączone min. 2 pary.

2. Rekrutacja i wprowadzenie do programu mentorów i podopiecznych

Szkolni opiekunowie mentorów przeprowadzili akcję informacyjną dotyczącą programu wśród polskich uczniów z klas IV–VI w swoich szkołach. Zainteresowanie programem było duże. Nauczyciele wybrali najlepszych ich zdaniem kandydatów na mentorów. Zostali nimi dobrzy uczniowie, którzy są otwarci, tolerancyjni i chcą pomagać innym. Opiekunowie przedstawili im zasady programu, uzyskali zgody ich rodziców/opiekunów na udział w programie i szkoleniu. Uczniowie wypełnili kwestionariusze zgłoszeniowe.

W każdej ze szkół wybranych zostało kilku rezerwowych uczniów. Do szkoleń na mentorów łącznie zakwalifikowało się 21 uczniów z czterech białostockich szkół podstawowych. Szkolenia z zakresu mentoringu rówieśniczego, a także edukacji międzykulturowej, odbyły się w dwóch grupach, w wymiarze 16 godzin każde. Uczniowie aktywnie uczestniczyli w kursie, który miał charakter warsztatowy, dzięki czemu dowiedzieli się na czym polega metoda mentoringu rówieśniczego, jaka jest ich rola w programie, jakie zadania pełnią mentorzy, jakie są zasady programu. Tworzyli także w grupach profil *peer* mentora. Otrzymali również dzienniki pracy mentora, w celu dokumentowania swojej pracy. Ponadto, poprzez zajęcia z zakresu edukacji międzykulturowej, wzrosła ich wiedza o kulturze, historii, tradycjach czeczeńskich oraz islamie, dlatego lepiej rozumieją swoich kolegów i koleżanki z Czeczenii.

Fot. 2. Profil mentora stworzony przez polskich uczniów

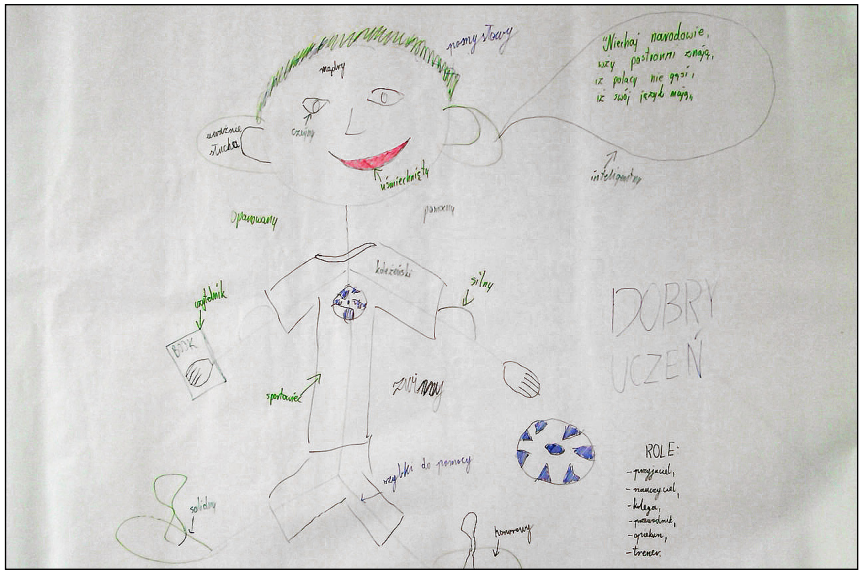

Źródło: materiały własne

Po zakończonym szkoleniu uczniowie otrzymali zaświadczenia, wzięli również udział w anonimowej ankiecie ewaluacyjnej. Z jej analizy wynika, że szkolenie zostało dość dobrze ocenione przez dzieci i spełniło ich oczekiwania. Uczestnicy bardzo wysoko ocenili przydatność prezentowanych zagadnień. Wszyscy kandydaci na mentorów, którzy ukończyli szkolenie, zadeklarowali gotowość do uczestniczenia w pilotażowym programie Mentoring Rówieśniczy w swoich szkołach. Uczniowie argumentowali swoje przygotowanie do pracy w programie posiadaniem wystarczającej wiedzy i odpowiednich umiejętności, które zdobyli podczas szkolenia. Wszyscy uczniowie stwierdzili, że dzięki szkoleniu wzrosły ich kompetencje międzykulturowe. Przed szkoleniem większość dzieci niewiele wiedziała na temat kultury, tradycji, religii Czeczenów, dzięki udziałowi w szkoleniu nie tylko poszerzyli swoją wiedzę teoretyczną o Czeczenii i uchodźcach, ale również wzrosła ich świadomość w zakresie różnic kulturowych. Wiele prezentowanych zagadnień, przyczyniło się do zrozumienia zachowań uczniów czeczeńskich. Większość uczestników uznała wszystkie prezentowane na szkoleniu zagadnienia za bardzo interesujące. Wśród najciekawszych elementów szkolenia znalazły się przede wszystkim informacje na temat kraju, kultury, tradycji, religii osób narodowości czeczeńskiej oraz różnic kulturowych, ale także kwestie związane ze stosowaniem metody mentoringu rówieśniczego. Poniżej prezentujemy wybrane wypowiedzi uczniów dotyczące szkolenia, które pozyskałyśmy za pomocą ankiety:

- *Wzrosła moja kompetencja do osób międzykulturowych. Po szkoleniu nauczyłam się, że każdy człowiek nie jest taki sam. Podobał mi się też temat o mentoringu* [uczestniczka szkolenia].
- *Dowiedziałam się wiele o kulturze Czeczenów i wiem czego mam nie robić względem nich* [uczestniczka szkolenia].
- *Moja wiedza o wielokulturowości się powiększyła. Poznałam dokładniej ich (Czeczenów) wiarę i sposób w jaki się porozumiewają* [uczestniczka szkolenia].
- *Na pewno zdobyta wiedza przyda mi się w pomocy Czeczenom* [uczestnik szkolenia].
- *Po tym szkoleniu zmieniłam swoje podejście do dzieci czeczeńskich na jeszcze lepsze. Stwierdziłam, że tak naprawdę oni są jednymi z nas. Różnią się jedynie kulturą, religią i językiem. Zrozumiałam poprzez pewną zabawę przeprowadzoną przez panią na szkoleniu, że dla osoby, która jest odpychana od innych to wcale nie jest tak fajnie* [uczestniczka szkolenia].

- *Szkolenie dotyczyło przygotowania uczniów do pełnienia roli mentora dla uczniów cudzoziemskich uczących się w naszej szkole. Aktywnie uczestniczyliśmy w warsztatach z zakresu mentoringu rówieśniczego oraz edukacji międzykulturowej. Podczas szkolenia zapoznaliśmy się z tworzeniem właściwej relacji mentoringowej: mentor — podopieczny* [uczestniczka szkolenia].

Fot. 3. Szkolenie kandydatów na mentorów

Źródło: materiały własne

Szkolni opiekunowie programu przedstawili również Mentoring Rówieśniczy dzieciom cudzoziemskim z klas IV–VI, a także ich rodzicom. Nauczyciele uzyskali zgody rodziców/opiekunów na udział dzieci w programie, a także wspólnie wypełnili kwestionariusze zgłoszeniowe. Relacja mentoringowa, by być skuteczną wymaga dobrowolnego udziału w niej obu stron, dlatego też nie należy nikogo włączać do programu wbrew jego woli. W związku z mniejszą liczbą dzieci cudzoziemskich chętnych do udziału w programie niż polskich uczniów, którzy z powodzeniem ukończyli szkolenie, nie wszyscy z nich mieli możliwość pracy w relacjach mentoringowych z podopiecznymi. Opiekunowie wybrali najbardziej aktywnych uczniów, sugerowali się także płcią podopiecznych, dlatego też w Szkole Podstawowej nr 44, mimo przygotowanych uczennic, do programu zakwalifikowali się tylko chłopcy, ponieważ w szkole tej nie było dziewczynek cudzoziemskich.

3. Łączenie par i funkcjonowanie relacji mentoringowych

Po zakończeniu rekrutacji i selekcji mentorów i podopiecznych i wprowadzeniu obu stron do programu, szkolni opiekunowie rozpoczęli proces łączenia w pary uczniów polskich z cudzoziemskimi. Przy kojarzeniu par brali pod uwagę takie czynniki jak płeć, zainteresowania, osobowość oraz sytuację edukacyjną mentorów i podopiecznych. Ze względu na specyficzny wiek uczestników programu oraz znaczne różnice kulturowe, podczas szkoleń dla opiekunów programu ustalono, że podopieczni będą mieli mentorów tej samej płci. Ponadto, nauczyciele starali się zwracać uwagę na zainteresowania mentorów i podopiecznych, tak aby były one podobne i dawały możliwość rozpoczęcia relacji od tego co łączy, a nie dzieli. Nie bez znaczenia była również osobowość obu podmiotów, ponieważ łatwiej jest budować relację, gdy istnieje zgodność charakterów podopiecznego i mentora. Niezwykle ważnym czynnikiem była też analiza sytuacji szkolnej uczestników relacji. Jeśli podopieczny miał głównie problemy z językiem polskim, opiekunowie wybierali im takich mentorów, którzy osiągali dobre wyniki z tego przedmiotu, jeśli zaś mieli kłopoty z matematyką czy językiem angielskim poszukiwali takich uczniów, którzy dobrze sobie radzili w tych obszarach. Ostatecznie połączono 16 par w czterech szkołach. Każda para podpisała trójstronny kontrakt będący porozumieniem pomiędzy mentorem, podopiecznym i opiekunem programu, w którym zawarte zostały

cele, wynikające z potrzeb i problemów podopiecznego, które chcieli osiągnąć jej uczestnicy. Podpisanie kontraktu było równoznaczne z wyrażeniem zgody na przestrzeganie zasad programu.

Polscy uczniowie przez sześć miesięcy spotykali się ze swoimi podopiecznymi uchodźcami, pomagając im odnaleźć się w szkolnej rzeczywistości, wspierając w rozwiązywaniu pojawiających się problemów, ucząc języka polskiego, kultury i tradycji. Podopieczni natomiast opowiadali o swoim kraju, kulturze i obyczajach. Uczestnicy relacji mentoringiwych wspólnie się uczyli, odrabiali prace domowe, przygotowywali do klasówek, ale również rozmawiali i bawili się. Dzięki kreatywności niektórych mentorów, podopieczni uczyli się języka polskiego czy też innych przedmiotów poprzez zabawę i zaproponowane przez polskich uczniów gry edukacyjne. Regularne spotkania odbywały się zazwyczaj w bibliotece, w pokoju pedagoga szkolnego, w świetlicy lub w innych pomieszczeniach szkoły. Z czasem niektóre pary odwiedzały się także w domach jednej ze stron. Poza cotygodniowymi spotkaniami z podopiecznymi, mentorzy widywali swoich kolegów także podczas przerw w szkole, posiłków w stołówce czy też uroczystości, ich zadaniem bowiem było stanowienie wzoru i oferowanie wsparcia dla swoich kolegów uchodźców nie tylko podczas indywidualnych spotkań, ale także przebywając razem w szkole. Problemem w wielu przypadkach była jednak niska frekwencja szkolna uczniów cudzoziemskich, która nie zawsze umożliwiała mentoringowe spotkania. Trzy pary zostały z konieczności rozwiązane, w związku z nagłym i niespodziewanym wyjazdem podopiecznych za granicę. Polscy uczniowie zawarli jednak nowe kontrakty i dalej uczestniczyli w programie. Jeden z mentorów, po wyjeździe swojego podopiecznego, został wyjątkowo połączony w parę z chłopcem z III klasy, ze względu na potrzebę wsparcia go, a także brak uczniów cudzoziemskich z klas starszych.

W trakcie roku szkolnego, zadaniem opiekunów programu w szkołach było wspieranie uczestników relacji mentoringowych, prowadzenie grup wsparcia dla mentorów, monitorowanie funkcjonowania par, udzielanie pomocy przy organizacji spotkań, prowadzenie dokumentacji oraz ewaluacja programu.

Z okazji Światowego Dnia Uchodźcy, 20 czerwca 2013 roku, w Szkole Podstawowej nr 15 w Białymstoku odbyło się podsumowanie i zakończenie realizacji programu Mentoring Rówieśniczy, połączone z promocją programu

wśród uczniów tej szkoły. Celem spotkania było przybliżenie polskim uczniom kwestii uchodźstwa oraz wskazanie problemów i trudności z jakimi borykają się ich koledzy cudzoziemcy. Na zajęciach uczniowie polscy i czeczeńscy wspólnie stworzyli „Drzewo dobrych rad", na którym każdy mógł umieścić listek ze swoim pomysłem na to, co można zrobić, aby ułatwić uczniom cudzoziemskim proces aklimatyzacji w polskiej szkole. Dzień Uchodźcy był wspaniałą okazją nie tylko na podsumowanie pracy wolontariuszy i podziękowanie im za trud włożony w bezinteresowną pomoc innym, lecz również na podniesienie świadomości polskich uczniów w zakresie uchodźstwa, a także integracji uczniów polskich z cudzoziemskimi.

Pilotaż programu prowadzony był przez cały rok szkolny 2012/2013. Pod koniec czerwca, koordynator programu z Fundacji Edukacji i Twórczości dokonał ewaluacji programu. Działanie zakończyły szkolenia dla nauczycieli zainteresowanych implementacją metody mentoringu rówieśniczego w swoich miejscach pracy wobec dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym uczniów cudzoziemskich. Szkolenia przyczyniły się do rozpowszechnienia wypracowanej metody wspierania defaworyzowanych dzieci i młodzieży w szkołach.

Fot. 4. Zakończenie programu Mentoring Rówieśniczy

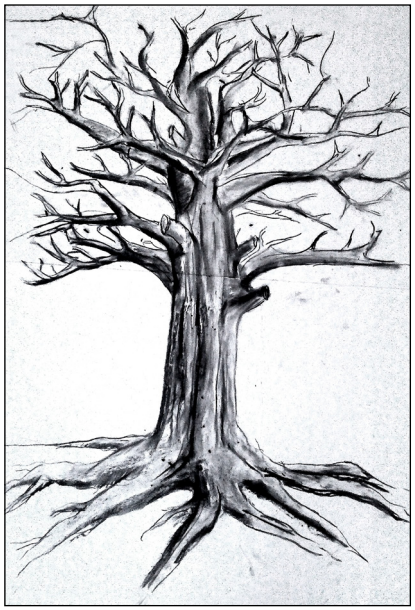

Źródło: materiały własne

Rozdział IV

MONITORING I EWALUACJA METODY

1. Korzyści z udziału w programie w opinii mentorów i podopiecznych

Monitorowanie relacji jest bardzo ważnym elementem programu mentoringowego. W ramach pilotażowego programu Mentoring Rówieśniczy ewaluacja była prowadzona zarówno w trakcie trwania programu, jak i po jego zakończeniu. W wyniku ewaluacji okazało się, że dobrze realizowany program przynosi wiele pozytywnych rezultatów nie tylko dla uczniów polskich i cudzoziemskich, ale także opiekunów programu i całej społeczności szkolnej.

Niektóre korzyści wynikające z udziału w programie były wspólne dla mentorów i podopiecznych, wszyscy uczniowie kształtowali bowiem takie cechy jak systematyczność, obowiązkowość i punktualność, uczyli się także współpracy, poznawali kulturę, tradycje i obyczaje Polski i Czeczenii. Ponadto, podopieczni uczestniczący w programie szybciej przystosowali się do życia w środowisku szkolnym, osiągali lepsze wyniki w nauce, szybciej uczyli się języka polskiego, chętniej chodzili do szkoły. Dzięki relacjom mentoringowym poznali nowe koleżanki i kolegów, stali się bardziej pewni siebie i częściej angażowali się w różnego rodzaju działania pozalekcyjne. Dzieci czeczeńskie zwracały uwagę na to, że ze swoimi mentorami dużo łatwiej i chętniej się uczyły. Wypowiedzi uczniów czeczeńskich wskazują na to, że udział w programie był dla nich wartościowy.

- *Odrabiałyśmy prace domowe z matematyki, Basia mi pomagała w matematyce i dostałam plusa z tego na lekcji. Matematyka to jest najważniejszy przedmiot, do każdej pracy się przydaje i ja chciałabym podziękować Basi za to, że mi pomogła. Poleciłabym ten program wszystkim, bo jest on potrzebny, bo trzeba się uczyć, a nie być leniwym* [Khadishat — uczennica VI klasy SP nr 50].
- *Spotkania z mentorką dużo mi dały, pomogły w zajęciach szkolnych, łatwiej mi było odrabiać lekcje i uczyć się, odnalazłam koleżankę, zapoznałam się z kulturą polską* [Khavalia — uczennica IV klasy SP nr 26].
- *Fajne są spotkania z mentorem, super zabawy, chcę, żeby tak było dalej! Daniel to mój kolega!* [Abubakar — uczeń III klasy SP nr 44].

Polscy uczniowie natomiast dzięki uczestnictwu w programie rozwijali swoje umiejętności społeczne, komunikacyjne, międzykulturowe. Kształtowali postawę otwartości oraz pomocniczości, uczyli się także cierpliwości, wyrozumiałości i empatii wobec innych. Wypowiedzi uczniów polskich, którzy pełnili role mentorów, świadczą o tym, że program przyniósł profity każdej ze stron. Poniżej prezentujemy kilka wypowiedzi uczniów polskich:

- *Uważam, że pilotażowy program Mentoring Rówieśniczy był bardzo dobrym pomysłem, ponieważ dzięki niemu cudzoziemskie dzieci mogły uzyskać bezinteresowną pomoc od swoich polskich kolegów. Jestem zadowolona, że wzięłam udział w tego typu akcji dlatego, że teraz patrzę lepszym okiem na czeczeńskie dzieci. Zajęcia dały mi satysfakcję z tego, że skutecznie pomagam innemu człowiekowi. Jednym z największych sukcesów było przełamanie bariery pomiędzy mną z Khavalią i otwarcie jej na nas i na innych ludzi. Z każdym dniem była coraz bardziej odważna i radosna. Robiła postępy w nauce i chętnie uczestniczyła w zabawach. Chciałabym, aby ten program rozwijał się dalej i niósł pomoc dla każdego* [Anna — uczennica VI klasy SP nr 26].
- *Bardzo chętnie wziąłem udział w programie Mentoring Rówieśniczy. Lubię poznawać nowych ludzi. Interesują mnie kultury innych narodowości. Dzięki programowi poznałem kolegę z Czeczenii, jego kulturę i trochę słów z języka czeczeńskiego. Pomagałem mu w lekcjach, bawiliśmy się razem, rozmawialiśmy. Pomimo tego, że pochodzimy z innych krajów, tak naprawdę niewiele się różnimy. Szkoda, że musiał wyjechać. W przyszłości chętnie wezmę udział w podobnym projekcie i polecam go innym* [Michał — uczeń VI klasy SP 44].

- *Wzięcie udziału w programie Mentoring Rówieśniczy było wspaniałym pomysłem. Dzięki temu, poznałam nową koleżankę i dowiedziałam się więcej ciekawych rzeczy o kulturze czeczeńskiej. Spędziłam bardzo miło czas spotykając się z Aminą. Uważam, że to była ciekawa przygoda i polecam to każdemu. Mam nadzieję, że jeszcze kiedyś będę mogła wziąć udział w takim lub podobnym projekcie* [Joanna — uczennica VI klasy SP 15].
- *Gdy chodziłam do II klasy zaczęłam bać się chłopców z Czeczenii, ponieważ w świetlicy widziałam jak jeden chłopiec podszedł do mojego brata i zaczął go bić. Po trzech latach, do mojej klasy doszedł Czeczeniec. Miał na imię Adam i był bardzo miły. Gdy go poznałam nie bałam się już jego kolegów. Pewnego dnia wyznał nam, że wyjeżdża. Wszyscy się na niego rzucili i pożegnali go gorącym uściskiem. W VI klasie dostałam propozycję wzięcia udziału w programie Mentoring Rówieśniczy. Pierwszego dnia nie wiedziałam co powiedzieć, lecz się zgodziłam. Udział w programie zmienił moje spojrzenie na cudzoziemców. Teraz gdy patrzę na dzieci z Czeczenii mam ochotę im pomóc. Moim zdaniem nie są gorsi czy lepsi, tylko po prostu niektórych słów i zadań nie rozumieją. Ten program przyniósł mi wiele korzyści, ponieważ poznałam kulturę czeczeńską, poczułam się potrzebna, zyskałam nowe znajomości. Sądzę, że gdybym dostała jeszcze raz taką propozycję zgodziłabym się. Khavalia była moją pierwszą podopieczną. Na początku była zamknięta w sobie. Po kilku spotkaniach już się oswoiła z tą całą sytuacją i mogłyśmy się bawić i wygłupiać. Razem z drugą mentorką organizowałyśmy jej różne zabawy i gry, dzięki którym mogła się nauczyć wielu słówek. Nie zawsze miała dobre oceny, ale i tak dobrze się z nią uczyłyśmy i bawiłyśmy. Jednak nie zdążyłyśmy się nawet z nią pożegnać, bo wyjechała nagle. Mariam, moja druga podopieczna, jest ogólnie bardzo cicha i nieśmiała. Miałyśmy z nią tylko trzy spotkania i nie zdążyła się przyzwyczaić do nas. Czasami nawet jak chciała mi coś powiedzieć mówiła szeptem. Z każdym dniem jednak było coraz lepiej i lepiej. Gdy już było super, okazało się, że wyjechała. Uświadomiłam sobie, że warto jest brać udział w tego typu programach jak Mentoring Rówieśniczy. Uśmiech Khavalii i Mariam był bezcenny i wspaniały. Ich szczęście sprawiło, że byłam po prostu szczęśliwa, bo to ja sprawiłam im uśmiech na twarzy. Było to moje nowe doświadczenie, które zmieniło moje poglądy na ten okrutny, a zarazem dobry świat. Sądzę, że gdyby Khavalia i Mariam wiedziały o tym, że wyjeżdżają, to wszystko potoczyłoby się inaczej. Pewnie pożegnałybyśmy się nimi tak jak z Adamem* [Agata — uczennica VI klasy SP nr 26].

- *Zdobyłem ciekawe doświadczenie, poznałem kulturę, zwyczaje i tradycje narodu czeczeńskiego. Zaprzyjaźniłem się z Abubakarem i jego rodziną* [Daniel — uczeń VI klasy SP nr 44].

2. Mentoring Rówieśniczy z perspektywy opiekunów programu

Opiekunowie programu podkreślają, że nie tylko uczniowie odnieśli korzyści z uczestnictwa w programie, ale też oni sami, ponieważ mieli okazję lepiej poznać swoich uczniów, poszerzyć swoją wiedzę w zakresie kultury czeczeńskiej, a także rozwijać swoje umiejętności w pracy ze zróżnicowaną kulturowo grupą. Opiekunowie zgodnie podkreślają, że dzięki programowi Mentoring Rówieśniczy nastąpiła znacząca poprawa w zakresie integracji uczniów polskich z cudzoziemskimi. Poniżej prezentujemy wybrane wypowiedzi opiekunów programu.

- *Dużo uczę się szczególnie od dzieci uchodźców, o ich sytuacji w szkole i w Polsce w ogóle. Częstsze kontakty z nimi bardziej mnie uwrażliwiły na ich potrzeby, więcej też rozumiem w kontekście zachowania się tych uczniów. Praca z dziećmi uchodźców przynosi wiele satysfakcji, bo poznając ich więcej rozumiem, ale też ci uczniowie poznając mnie chętniej się uczą i przychodzą do mnie ze swoimi problemami. Dzięki uczestnictwu w programie, uczniowie zaczynają się dobrze dogadywać, lepiej rozumieć swoje zachowania, dzieci polskie wyjaśniają innym dlaczego uchodźcy zachowują się tak, a nie inaczej. Uczniowie czeczeńscy chętniej chodzą do szkoły, są bardziej obowiązkowi, pilnują spotkań z mentorami. Mentorzy natomiast chętniej angażują się w dodatkową pracę. Program pokazuje, że warto działać bez względu na korzyści materialne. Mentoring Rówieśniczy uczy także pozytywnych postaw innych uczniów, którzy nie uczestniczą w programie* [opiekun programu w SP nr 15].
- *Wspaniała inicjatywa integrująca uczniów cudzoziemskich ze środowiskiem szkolnym, duże zainteresowanie ze strony rodzin mentorów i podopiecznych — wspieranie podejmowanych działań (odwiedzimy w domach, wspólne wyjścia, spędzanie czasu wolnego). To doskonałe wsparcie dla uczniów cudzoziemskich, dzięki któremu nastąpiła integracja uczniów, poprawa relacji rówieśniczych, zmniejszyły się konflikty i agresja. Nastąpiła poprawa funkcjonowania uczniów w grupie rówieśniczej i społeczności szkolnej, poprawa wyników w nauce, wzrost poczucia własnej wartości, bezpieczeństwa, podniesienie samooceny, aktywny udział w zajęciach pozalekcyjnych, sportowych, spędzanie czasu wolnego w sposób aktywny i pożyteczny. To program godny polecenia, który uczy tolerancji i współpracy* [opiekun programu w SP nr 44].

Pozytywny wydźwięk programu widoczny jest także wśród innych uczniów i nauczycieli, którzy chcieliby uczestniczyć w nim w kolejnych latach. Zauważa się także wzrost świadomości społecznej w zakresie uchodźstwa w szkołach objętych programem.

Chociaż korzyści z programu Mentoring Rówieśniczy skierowanego na pomoc uczniom cudzoziemskim jest bardzo wiele, pojawiają się także pewne trudności przy jego realizacji. Głównym problemem są zazwyczaj nagłe i niespodziewane wyjazdy uchodźców z kraju. Dzieci czeczeńskie, które uczestniczą w programie nie mają nawet często okazji, by się pożegnać ze swoimi mentorami. Polscy uczniowie przeżywają nieoczekiwane wyjazdy swoich podopiecznych, dlatego też ważne zadanie mają do spełnienia opiekunowie programu, którzy z jednej strony powinni rozmawiać z mentorami o tym, że taka sytuacja może się zdarzyć, z drugiej zaś otoczyć ich szczególnym wsparciem, w momencie gdy uczniowie cudzoziemscy opuszczą Polskę. Inną trudnością, która pojawiła się w trakcie funkcjonowania pilotażowego programu Mentoring Rówieśniczy, była niska frekwencja podczas spotkań u niektórych uczniów, głównie cudzoziemskich lub też słabnąca motywacja uczestników. Opuszczanie spotkań spowodowane było rozmaitymi czynnikami, m.in. chorobami, brakiem czasu, trudnością ze znalezieniem odpowiedniego terminu na spotkanie. Tu również istotnym zadaniem opiekunów programu jest stymulowanie obu stron do angażowania się w relację mentoringową i do dotrzymania podjętego zobowiązania, a także pomoc przy organizacji spotkań. Wśród innych problemów wystąpiły kłopoty z niedopasowaniem mentora i podopiecznego.

3. Wnioski i rekomendacje

Analiza ankiet ewaluacyjnych, a także wypowiedzi badanych uczestników programu, pozyskanych metodą wywiadów indywidualnych i grupowych w trakcie trwania pilotażowego programu Mentoring Rówieśniczy i po zakończeniu jego realizacji, umożliwiła sformułowanie następujących

wniosków, będących jednocześnie rekomendacjami dla osób zainteresowanych wdrożeniem programu do swoich szkół:

1. **Odpowiedni opiekun programu** Mentoring Rówieśniczy zwiększa szansę na jego powodzenie. Nie może być on osobą przypadkową, wyznaczoną odgórnie przez dyrekcję szkoły. Opiekunem powinien być tylko taki nauczyciel, który rozumie ideę wolontariatu i znaczenie relacji mentoringowej, jest aktywny i nastawiony prospołecznie, posiada dobry kontakt z uczniami, z własnej woli chce zaangażować się w program, poświęcając swój czas i energię.
2. Tylko **dobrowolna i autentyczna chęć udziału w programie mentora i podopiecznego** umożliwia osiągnięcie przez nich zamierzonych celów. Jeśli jedna ze stron jest przymuszona do uczestnictwa w programie, trudno oczekiwać pozytywnych efektów takiej relacji mentoringowej.
3. **Rzetelny i staranny wybór mentorów** pozwala uniknąć rozczarowań w trakcie realizacji programu. Dzięki dokładnemu poznaniu kandydatów, ich motywacji do udziału w programie, cech osobowości, kompetencji społecznych, istnieje niewielkie ryzyko, że mentorzy wycofają się z podjętego zobowiązania bez powodu.
4. **Odpowiednie wprowadzenie mentorów i podopiecznych do programu**, poprzez przedstawienie im celów i zasad Mentoringu Rówieśniczego, daje realną szansę na podjęcie przez nich świadomej decyzji o uczestnictwie w programie.
5. Na powodzenie relacji mentoringowej wpływa **właściwe skojarzenie pary** mentor — podopieczny. Dobrze dopasowane pary lepiej się ze sobą porozumiewają, dzięki czemu osiągają lepsze efekty pracy. Przy łączeniu mentorów z podopiecznymi, opiekun powinien zwracać uwagę na takie czynniki jak: płeć, osobowość, zainteresowania i sytuację edukacyjną obu uczestników relacji mentoringowej.
6. **Zaangażowanie w relację mentoringową obu stron** gwarantuje jej pomyślność. W sytuacji, gdy mentor bądź podopieczny nie wykazują zainteresowania relacją, brakuje im energii i zapału do współdziałania, wątpliwe jest uzyskanie korzyści z takiego związku.

7. Aby relacja mentoringowa mogła się rozwijać niezbędny jest **czas poświęcony przez mentora i podopiecznego** na jej pielęgnowanie. Tylko długotrwała relacja i regularne spotkania mentorów z podopiecznymi przynoszą trwałe korzyści.
8. Mentoring Rówieśniczy to program wolontarystyczny prowadzony wśród młodych osób, które wymagają **dyskretnej kontroli i wsparcia dorosłego**, dlatego też bardzo ważną rolę w programie pełnią opiekunowie, którzy monitorują relacje, wspierają mentorów i podopiecznych, pomagają rozwiązywać pojawiające się problemy i zapewniają im pomoc przy organizacji spotkań, a także poczucie bezpieczeństwa. Opiekunowie motywują również obie strony do udziału w programie, a także doceniają ich zaangażowanie i prospołeczną postawę.

Rozdział V

STANDARD PRACY METODĄ MENTORINGU RÓWIEŚNICZEGO WOBEC DZIECI ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM

1. Komponenty standardu

Definicja

Mentoring jest metodą oddziaływania własnym wzorem osobowym. Oznacza partnerską relację między osobą bardziej doświadczoną i kompetentną w danej dziedzinie, a osobą mniej doświadczoną, posiadającą mniejszą wiedzę i umiejętności. Mentoring jest relacją interpersonalną, w której uczestniczą dwa równorzędne podmioty: mentor i jego podopieczny (*mentee*). Zadaniem mentora jest pomoc podopiecznemu w jego problemach, a także w odkrywaniu i rozwijaniu jego potencjału.

Metoda mentoringu rówieśniczego praktykowana jest głównie w szkołach, zazwyczaj pomiędzy niewiele starszym, bądź też równym wiekiem, lecz wyróżniającym się uczniem i uczniem posiadającym różne problemy. Z powodzeniem może być stosowana w obrębie tej samej szkoły czy nawet klasy pomiędzy uczniami zdolnymi, aktywnymi, nie mającymi problemów w nauce, wykazującymi postawy prospołeczne, a uczniami mniej zdolnymi, którzy mają problemy z nauką, z zachowaniem, są niepełnosprawni lub pochodzą z innych krajów. Metoda ta może być aplikowana w sytuacji zmiany szkoły przez dziecko,

zwłaszcza gdy jest ono nieśmiałe, a nawiązywanie nowych znajomości sprawia mu problemy. Praca metodą mentorigu rówieśniczego kształtuje umiejętności społeczne mentorów, stanowi także wsparcie *mentee* w aklimatyzacji w nowym środowisku, w radzeniu sobie z problemami, a także nie dopuszczeniu do sytuacji odrzucenia przez rówieśników.

Cel wprowadzenia standardu

Wsparcie uczniów zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez wdrożenie metody mentoringu rówieśniczego do szkół w formie programu Mentoring Rówieśniczy.

Zakres stosowania standardu

Program Mentoring Rówieśniczy, którego celem jest zapobieganie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, poprzez zaangażowanie aktywnych, wzorowych uczniów o prospołecznej postawie w pomoc rówieśnikom defaworyzowanym, rekomendowany jest do wykorzystywania przez nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Umocowanie prawne realizacji standardu

Praca metodą mentoringu rówieśniczego z uczniami zagrożonymi wykluczeniem społecznym ma charakter wolontarystyczny i jest zgodna z *Ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, według której wolontariuszem jest „osoba fizyczna, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie, (...) m.in. na rzecz: jednostek organizacyjnych podległych organom administracji publicznej lub nadzorowanych przez te organy, z wyłączeniem prowadzonej przez te jednostki działalności gospodarczej”[24].

Wskaźniki standardu pracy metodą mentoringu rówieśniczego wobec uczniów zagrożonych wykluczeniem społecznym w szkołach:

- liczba osób, które zyskały poczucie wsparcia społecznego,
- liczba osób, których sytuacja edukacyjna uległa poprawie (lepsze wyniki w nauce, wyższa frekwencja, większa motywacja do nauki, inne osiągnięcia),
- liczba osób angażujących się w dodatkowe zajęcia w szkole, koła zainteresowań, wolontariat etc.

[24] *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, Dz.U. z 2003 r., nr 96, poz. 873, art. 2, pkt 3 oraz art. 42, ust. 1, pkt 3.

Rezultaty:

- poprawa sytuacji edukacyjnej podopiecznych,
- zwiększenie aktywności podopiecznych,
- wzmocnienie potencjału osobistego w zakresie kompetencji społecznych, kulturowych, emocjonalnych u podopiecznych i mentorów.

Ewaluacja i monitorowanie narzędzia

Do ewaluacji i monitorowania programu Mentoring Rówieśniczy zaleca się: analizę dokumentacji, wywiady z mentorami i podopiecznymi, ankiety.

2. Wdrożenie standardu pracy metodą mentoringu rówieśniczego do szkół

Na standard pracy metodą mentoringu rówieśniczego w szkole składają się:

- **Standard pracy organizacji/instytucji** (organizacji pozarządowej lub szkoły) wdrażającej metodę (przygotowanie organizacji do realizacji programu Mentoring Rówieśniczy, przygotowanie mentorów do pracy, realizacja programu, wsparcie, monitorowanie, ewaluacja);
- **Standard pracy *peer* mentora** (przygotowanie do pracy, praca z podopiecznym, zakończenie relacji — ewaluacja).

2.1. Standard pracy organizacji/instytucji

2.1.1. Model realizacji standardu przez organizację pozarządową

W ramach projektu, program Mentoring Rówieśniczy był realizowany i koordynowany przez organizację pozarządową. Organizacja w tym ujęciu pełniła funkcję wspierającą wobec szkół, do których program został wdrożony. Koordynator z organizacji pozarządowej odpowiedzialny był za promocję programu w szkołach, przeprowadzenie szkoleń zarówno dla opiekunów programu, jak i kandydatów na mentorów, a także wspieranie opiekunów programu oraz monitorowanie i ewaluację metody. Pozostałe kwestie takie jak rekrutacja uczestników, łączenie par czy wspieranie mentorów, leżały w gestii szkolnych opiekunów programu. Taki model gwarantuje szkołom wsparcie ze strony organizacji pozarządowej, a także zewnętrzną ewaluację i monitorowanie narzędzia. Umożliwia również przeprowadzenie profesjonalnego szkolenia zarówno opiekunom programu, jak i mentorom oraz zapewnia systematyczne wsparcie opiekunów programu (nauczycieli).

Ponadto, model ten umożliwia integrację osób (nauczycieli, uczniów) reprezentujących różne szkoły, dzięki czemu możliwa jest wymiana doświadczeń, a także poszerzanie kontaktów. Aby model ten sprawdził się, niezbędna jest partnerska współpraca między dyrekcją szkół i nauczycielami, pełniącymi rolę opiekunów programu, a realizatorami programu w organizacji pozarządowej. Ważne, by już na początku kooperacji, wspólnie określić oczekiwania i zasady współpracy. Doświadczenia Fundacji w realizacji tego i innych projektów utwierdzają w przekonaniu, że partnerstwo między organizacją pozarządową, a instytucjami publicznymi, m.in. ze szkołami, przynosi pozytywne efekty.

2.1.2. Model realizacji standardu bezpośrednio przez szkołę

Program Mentoring Rówieśniczy można z powodzeniem wdrażać bezpośrednio do placówek edukacyjnych zainteresowanych jego implementacją. Kluczową rolę w tej sytuacji pełni opiekun programu, który zajmuje się realizacją mentoringu w szkole. Powinna być nim osoba wyrażająca autentyczną chęć zaangażowania się w program z własnej woli, a nie ktoś wytypowany przez dyrekcję szkoły. Opiekunem programu może zostać zarówno nauczyciel przedmiotu, jak i pedagog, pracownik świetlicy szkolnej czy też biblioteki. Wskazane jest, aby opiekun programu przejawiał postawę prospołeczną, a idea pracy wolontarystycznej nie była mu obca. Nauczyciel, który decyduje się na prowadzenie programu w swojej szkole, powinien być świadomy tego, że jego rola jest niezwykle ważna i odpowiedzialna, a jednocześnie wymagająca czasu i zaangażowania się. Funkcjonowanie i powodzenie programu, zależy przede wszystkim od opiekuna, od tego w jaki sposób przeprowadzi akcję promocyjną, czy uda mu się zachęcić uczniów do udziału w programie, właściwie połączyć pary mentoringowe, wreszcie czy będzie odpowiednio wspierać i monitorować utworzone pary. W modelu tym, opiekun programu odpowiedzialny jest nie tylko za promocję programu i rekrutację uczestników, ale również za organizację szkolenia przygotowującego mentorów do pracy. Powinien on również prowadzić systematyczną ewaluację programu, niwelując tym samym pojawiające się problemy i reagować na bieżąco na potrzeby uczestników programu.

Niezależnie od tego czy program Mentoring Rówieśniczy prowadzony jest bezpośrednio przez szkołę czy też przez inną organizację koordynującą (np. organizację pozarządową) sposób jego realizacji jest taki sam, co obrazuje rysunek 3.

Rys. 3. Schemat realizacji programu Mentoring Rówieśniczy

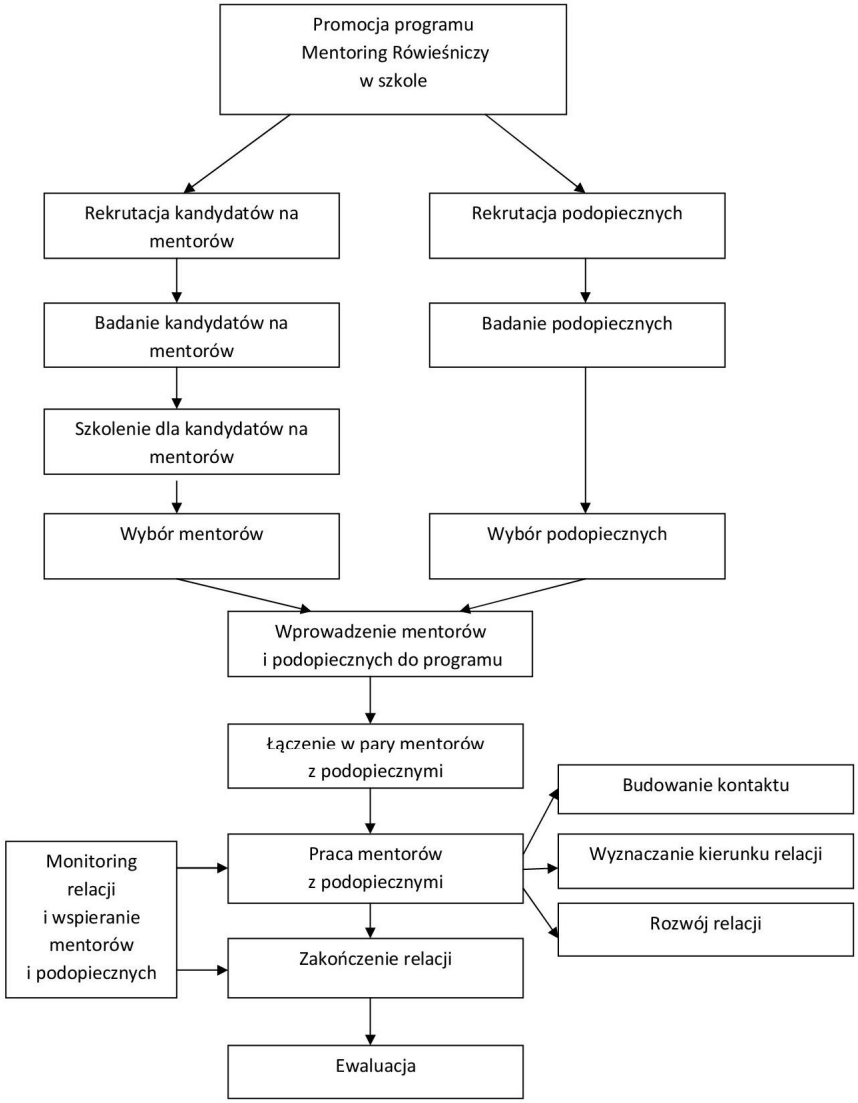

Źródło: opracowanie własne

2.2. Standard pracy *peer* mentora

Na standard pracy mentora rówieśniczego składają się:

- przygotowanie do pracy, w tym szkolenie,
- praca z podopiecznym,
- zakończenie relacji,
- prowadzenie dokumentacji (dziennika pracy mentora),
- współpraca z opiekunem programu.

Wybrany przez opiekuna mentor, zostaje dokładnie zaznajomiony z zasadami programu, a następnie uczestniczy w szkoleniu przygotowującym go do pracy. Szkolenie takie powinno obejmować kwestie związane z metodą mentoringu rówieśniczego oraz z celami, zadaniami i rolami, jakie pełni *peer* mentor. W szkoleniu powinny się także znaleźć informacje dotyczące grupy docelowej, z którą będą pracować mentorzy. W pilotażowym programie Mentoring Rówieśniczy grupę tę stanowili uczniowie cudzoziemscy, dlatego też część szkolenia poświęcona była edukacji międzykulturowej, kulturze, historii i tradycjom czeczeńskim. Jeśli program ma być realizowany wobec innej grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym, na przykład uczniów niepełnosprawnych, należy szkolenie odpowiednio zmodyfikować i dostosować treści merytoryczne do specyfiki i potrzeb podopiecznych programu. Przygotowany do pracy mentor, zostaje połączony w parę z podopiecznym, a następnie pracuje przez określony w kontrakcie czas, regularnie spotykając się z podopiecznym i wspólnie realizując poszczególne cele relacji. Mentor dokumentuje swoją pracę poprzez uzupełnianie dziennika pracy mentora. Regularnie spotyka się także z opiekunem programu oraz innymi mentorami podczas tzw. grupy wsparcia, dzieląc się swoimi doświadczeniami, sukcesami, wątpliwościami i problemami. Formalne zakończenie relacji determinuje data w kontrakcie, jeśli jednak mentor i podopieczny wyrażają chęć kontynuowania relacji, a opiekun programu stwierdza, że istnieje taka potrzeba, można podpisać drugi kontrakt. Ważne jest jednak, by mentor był świadomy tego, że formalna relacja mentoringowa trwa określony czas i jeśli nie ma powodów, nie należy jej przedłużać. Z formalnego związku może przekształcić się w nieformalną relację koleżeńską czy przyjacielską.

O AUTORACH

Agata Butarewicz

— magister pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej i filologii angielskiej. Pracuje jako asystent w Zakładzie Pedagogiki Porównawczej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Zainteresowana problematyką mentoringu społecznego i wolontariatu. Aktualnie pracuje nad rozprawą doktorską traktującą o mentoringu jako metodzie wsparcia społecznego. Od 2001 roku związana z Fundacją Edukacji i Twórczości, w której była jednym z pierwszych mentorów w programie Starszy Brat Starsza Siostra, a później wieloletnim koordynatorem programu. Uczy języka angielskiego, zajmuje się projektami Wolontariatu Europejskiego adresowanymi do uchodźców, prowadzi szkolenia dla kandydatów na wolontariuszy z zakresu wolontariatu, mentoringu, komunikacji interpersonalnej, umiejętności społecznych. Aktywnie uczestniczy w konferencjach i seminariach naukowych w zakresie nauk społecznych w kraju i za granicą.

Katarzyna Potoniec

— pedagog, absolwentka pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Obecnie studiuje politologię na Collegium Civitas. Z Fundacją Edukacji i Twórczości związana od 2008 roku. Zajmuje się zagadnieniami dotyczącymi uchodźstwa oraz Czeczenii, z dużym zaangażowaniem i na wielu płaszczyznach: tworzy i koordynuje projekty skierowane do uchodźców, inicjuje i wspiera działania wolontariuszy na rzecz tej grupy cudzoziemców, prowadzi warsztaty i szkolenia z zakresu tematyki uchodźczej, realizuje badania, pisze artykuły. Za swoją działalność wyróżniona Świadectwem Otwartego Umysłu w III edycji konkursu Gazety Wyborczej Przystanek Młodzi.

BIBLIOGRAFIA

Clutterbuck D., *Każdy potrzebuje mentora. Jak kierować talentami*, tłum. H. Debatory, Warszawa 2002.

DuBois D. L., Holloway B. E., Valentine J. C., Cooper H., *Effectiveness of mentoring programs for youth: A meta-analytic review*, „American Journal of Community Psychology", (2002) 30.

Integracja uchodźców i wykorzystanie wskaźników; materiał zebrany w Europie Środkowej, Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców, Biuro Regionalne UNHCR na Europę Środkową, Warszawa 2013.

Januszewska E., *Dziecko czeczeńskie w Polsce — między traumą wojenną a doświadczeniem uchodźstwa*, Toruń 2010.

Karwala S., *Mentoring jako strategia wspierająca wszechstronny rozwój osobisty*, Nowy Sącz 2009, http://mentoring.com.pl/mentoring2.pdf, dostęp: 15.09.2013.

Karwala S., *Model mentoringu we współczesnej szkole wyższej*, Nowy Sącz 2007, http://mentoring.com.pl/Mentoring.pdf, dostęp: 16.10.2013.

Kosowicz A., *Uchodźcy*, w: I. Czerniejewska, A. Kosowicz, A. Marek (red.), *Uchodźca mój dobry sąsiad*, Kraków 2009.

Kosowicz A., Maciejko A., *Integracja uchodźców w Polsce w liczbach*, Warszawa 2007.

McGill D., Kuriene A., Pekute E., Konczewski P., *Standardy i praktyka programu Starszy Brat Starsza Siostra*, Warszawa 2001.

Piegat-Kaczmarzyk M., Rejmer Z., *Psychologiczne skutki uchodźstwa*, w: E. Pawlic--Rafałowska (red.), *Inny w polskiej szkole – poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi*, Warszawa 2010.

Raport UNHCR, *UNHCR Global Trends 2012: Displacement. The New 21st Century Challenge*, Genewa 2013, http://unhcr.org/globaltrendsjune2013/UNHCR%20GLOBAL%20TRENDS%202012_V08_web.pdf, dostęp: 12.12.2013.

Shea G. F., *Mentoring: A Guide to the Basics*, London 1992, za: E. Parsloe, M. Wray, *Trener i mentor. Udział coachingu i mentoringu w doskonaleniu procesu uczenia się*, tłum. W. Biliński, Kraków 2002.

Szostak-Król K., *Uczymy się rozumieć, czyli o sytuacji dziecka-uchodźcy w polskiej szkole*, w: A. Młynarczuk, K. Potoniec (red.), *Edukacja międzykulturowa wobec integracji dzieci polskich i czeczeńskich na przykładzie projektu „Ku wzbogacającej różnorodności"*, Białystok 2009.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. z 2003 r., nr 96, poz. 873.

Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty, Dz.U. z 1991 r., nr 95, poz. 425.

ZAŁĄCZNIKI

Spis załączników:

Załącznik 1. Szkolenie dla opiekunów programu (nauczycieli). Moduł I — Mentoring Rówieśniczy

Załącznik 2. Szkolenie dla opiekunów programu (nauczycieli). Moduł II — Edukacja międzykulturowa

Załącznik 3. Szkolenie dla kandydatów na mentorów. Moduł I — Mentoring Rówieśniczy

Załącznik 4. Szkolenie dla kandydatów na mentorów. Moduł II — Edukacja międzykulturowa

Załącznik 5. Kwestionariusz zgłoszeniowy do programu Mentoring Rówieśniczy

Załącznik 6. Zgoda rodzica/opiekuna na udział dziecka w programie Mentoring Rówieśniczy

Załącznik 7. Kontrakt dotyczący uczestnictwa w programie Mentoring Rówieśniczy

Załącznik 8. Dziennik pracy *peer* mentora

Załącznik 9. Ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla mentorów/podopiecznych

Załącznik 10. Ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla opiekunów

Załącznik 11. Końcowa ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla mentorów/podopiecznych

Załącznik 12. Końcowa ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla opiekunów

Szkolenie dla opiekunów programu (nauczycieli)
Moduł I – Mentoring Rówieśniczy

Tytuł szkolenia:

Mentoring rówieśniczy jako metoda wsparcia społecznego wobec dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym na przykładzie dzieci cudzoziemskich.

Cele:

- zapoznanie z założeniami teoretycznymi mentoringu;
- zrozumienie specyfiki relacji mentoringowej;
- uświadomienie roli i znaczenia mentoringu rówieśniczego wobec dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym na przykładzie dzieci uchodźców;
- przygotowanie opiekunów programu do realizacji programu Mentoring Rówieśniczy w szkołach wobec dzieci cudzoziemskich.

Tematyka:

1. Charakterystyka mentoringu: definicja i znaczenie mentoringu, istota i cele mentoringu, mentoring jako relacja podmiotowa oraz jako metoda wsparcia społecznego, historia mentoringu, mentoring społeczny, mentoring rozwijający, mentoring rówieśniczy (*peer* mentoring), mentoring a wolontariat, znaczenie mentoringu w polityce społecznej.
2. Budowanie relacji mentoringowej, fazy relacji mentoringowej, czynniki warunkujące jakość relacji mentoringowej. Elementy mentoringu: screening, introduction, monitoring, wymiary pomocy w mentoringu, style udzielania pomocy w mentoringu.
3. Program Mentoring Rówieśniczy: istota, założenia, cele. Zastosowanie programu w szkołach w odniesieniu do uczniów zagrożonych wykluczeniem społecznym na przykładzie dzieci uchodźców.
4. Cechy dobrego *peer* mentora, zadania i funkcje *peer* mentora. Zadania i oczekiwania względem opiekunów programu. Korzyści z udziału w programie Mentoring Rówieśniczy.

Czas trwania:
8 godzin, konsultacje indywidualne według potrzeb uczestników.

Metody:
wykłady, warsztaty, prezentacje multimedialne, burza mózgów, refleksja indywidualna, zadania do indywidualnego wykonania, praca w małych grupach, dyskusje tematyczne.

Formy:
indywidualna, grupowa, zbiorowa.

Pomoce/środki dydaktyczne:
tablica lub plansza, papier, flamastry, rzutnik, laptop.

Załącznik 2

Szkolenie dla opiekunów programu (nauczycieli)
Moduł II – Edukacja międzykulturowa

Tytuł szkolenia:
Sytuacja uchodźców z Czeczenii w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem społeczno-edukacyjnego funkcjonowania dzieci.

Cele:
- przybliżenie wiedzy na temat zjawiska uchodźstwa w Polsce;
- przybliżenie prawnych aspektów funkcjonowania uchodźców;
- przybliżenie praw i obowiązków dziecka-uchodźcy zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem oświatowym;
- poszerzenie wiedzy z zakresu specyfiki procesu integracji społeczno-kulturowej uchodźców;
- poszerzenie wiedzy na temat kultury czeczeńskiej i islamu;
- ukazanie różnic kulturowych oraz sposobów radzenia sobie z nimi w pracy z dziećmi i rodzicami;
- przybliżenie sytuacji szkolnej dziecka-uchodźcy.

Tematyka:
1. Fazy stawania się uchodźcą: faza przedemigracyjna, ucieczka, dotarcie do kraju pierwszego azylu, osiedlenie się w nowym kraju, faza repatriacyjna — powrót.
2. Procedura azylowa.
3. Wybrane przepisy prawa oświatowego dotyczące praw i obowiązków uchodźców.
4. Problemy wiążące się z funkcjonowaniem w roli ucznia (kwestie adaptacji społeczno-kulturowej, postawy wobec uchodźców).
5. Wybrane różnice kulturowe wynikające z odmiennej religii (islam), tradycji, mentalności (rola kobiety i mężczyzny, stosunek do osób starszych, pojmowanie gościnności itp.) i sposoby radzenia sobie z nimi w relacjach z dziećmi i ich rodzicami.

Czas trwania:
8 godzin, konsultacje indywidualne według potrzeb uczestników.

Metody:
wykład, pogadanka, metoda problemowa.

Formy:
indywidualna, grupowa, zbiorowa.

Pomoce/środki dydaktyczne:
reportaż „SOS dla Czeczenii" autorstwa K. Kurczab-Redlich;
papier, rzutnik, mazaki, laptop.

Szkolenie dla kandydatów na mentorów
Moduł I – Mentoring Rówieśniczy

Tytuł szkolenia:
Mentoring rówieśniczy jako metoda wsparcia społecznego wobec uczniów zagrożonych wykluczeniem społecznym na przykładzie dzieci cudzoziemskich.

Cele:
- uwrażliwienie na inność, uczenie tolerancji;
- podkreślenie wagi pomagania, roli wolontariatu oraz mentoringu;
- zapoznanie z założeniami mentoringu, w tym mentoringu rówieśniczego;
- uświadomienie roli i znaczenia mentoringu rówieśniczego wobec dzieci uchodźców;
- rozwijanie umiejętności społecznych kandydatów na mentorów;
- przygotowanie kandydatów na mentorów do realizacji programu Mentoring Rówieśniczy w szkołach wobec kolegów/koleżanek uchodźców.

Tematyka:
1. Uczeń-uchodźca w klasie — potrzeby, problemy, wsparcie. Możliwości pomocy z wykorzystaniem wolontariatu i mentoringu.
2. Charakterystyka mentoringu: definicja i znaczenie mentoringu, istota i cele mentoringu, mentoring rówieśniczy (*peer* mentoring). Budowanie relacji mentoringowej, fazy relacji mentoringowej, czynniki warunkujące jakość relacji mentoringowej.
3. Mentoring rówieśniczy: istota, założenia, cele. Mentoring jako metoda wsparcia społecznego wobec dzieci uchodźców.
4. Cechy dobrego *peer* mentora, zadania i funkcje *peer* mentora. Korzyści z udziału w programie Mentoring Rówieśniczy.
5. Rozwijanie umiejętności społecznych niezbędnych w budowaniu i podtrzymywaniu relacji mentoringowej.

Czas trwania:
8 godzin, konsultacje indywidualne według potrzeb uczestników.

Metody:
wykłady, warsztaty, prezentacje multimedialne, burza mózgów, refleksja indywidualna, zadania do indywidualnego wykonania, praca w małych grupach, dyskusje tematyczne.

Formy:
indywidualna, grupowa, zbiorowa.

Pomoce/środki dydaktyczne:
tablica lub plansza, papier, flamastry, rzutnik, laptop.

Załącznik 4

Szkolenie dla kandydatów na mentorów
Moduł II – Edukacja międzykulturowa

Tytuł szkolenia:
Sytuacja uchodźców z Czeczenii w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem społeczno-edukacyjnego funkcjonowania dzieci.

Cele:
- przybliżenie wiedzy na temat zjawiska uchodźstwa w Polsce;
- przybliżenie prawnych aspektów funkcjonowania uchodźców;
- poszerzenie wiedzy z zakresu specyfiki procesu integracji społeczno-kulturowej uchodźców;
- poszerzenie wiedzy na temat kultury czeczeńskiej i islamu;
- przybliżenie sytuacji szkolnej dziecka-uchodźcy;
- ukazanie różnic kulturowych oraz sposobów radzenia sobie z nimi w relacjach z rówieśnikami.

Tematyka:
1. Fazy stawania się uchodźcą: faza przedemigracyjna, ucieczka, dotarcie do kraju pierwszego azylu, osiedlenie się w nowym kraju, faza repatriacyjna — powrót.
2. Wybrane aspekty procedury azylowej (zasady ubiegania się o azyl, proces oczekiwania na uregulowanie sytuacji prawnej).
3. Problemy wiążące się z funkcjonowaniem w roli ucznia (kwestie adaptacji społeczno-kulturowej, postawy wobec uchodźców).
4. Wybrane różnice kulturowe wynikające z odmiennej religii (islam), tradycji, mentalności (rola kobiety i mężczyzny, stosunek do osób starszych, pojmowanie gościnności itp.).
5. Sposoby radzenia sobie z różnicami kulturowymi w relacjach z rówieśnikami.

Czas trwania:
8 godzin, konsultacje indywidualne według potrzeb uczestników.

Metody:
wykład, pogadanka, metoda indywidualnych przypadków.

Formy:
indywidualna, grupowa, zbiorowa.

Pomoce/środki dydaktyczne:
karty pracy dot. odczuć uchodźcy, bajka UNHCR pt. „Karolinka" (nt. uchodźstwa); papier, rzutnik, mazaki, laptop.

Załącznik 5

Kwestionariusz zgłoszeniowy do programu Mentoring Rówieśniczy

Imię i nazwisko	
Data urodzenia	
Nazwa szkoły, klasa	
Rola w programie	MENTOR / PODOPIECZNY*
Motywacja do uczestnictwa w programie	
Adres zamieszkania i telefon kontaktowy	
Uwagi	

* niepotrzebne skreślić

.....
data i podpis ucznia

.....
data i podpis opiekuna programu

Załącznik 6

Zgoda rodzica/opiekuna na udział dziecka w programie Mentoring Rówieśniczy

Wyrażam zgodę na udział mojego dziecka ..... w programie Mentoring Rówieśniczy. Znam zasady programu i zobowiązuję się do ich przestrzegania. Wszelkie dostrzeżone problemy będę niezwłocznie zgłaszać opiekunowi programu.

.....
data i podpis

Zasady programu Mentoring Rówieśniczy

1. Udział w programie Mentoring Rówieśniczy jest dobrowolny.
2. Relacja mentoringowa jest relacją partnerską, opartą na wzajemnym zaufaniu i szacunku.
3. Indywidualne spotkania mentora z podopiecznym będą się odbywać regularnie, co najmniej raz w tygodniu przez jedną godzinę, w roku szkolnym ..... Tylko z ważnych powodów spotkanie może zostać odwołane, o czym obie strony poinformują się nawzajem.
4. Tylko długotrwała relacja mentoringowa może przynieść pożądane efekty, dlatego też nie przerywa się realizacji programu w trakcie jego trwania bez uzasadnionego powodu.
5. Relacja mentoringowa jest relacją indywidualną pomiędzy mentorem a podopiecznym.
6. Mentor ze swoim podopiecznym spędzają czas w sposób ciekawy i pożyteczny, między innymi poświęcając go na naukę.
7. Mentorzy i podopieczni mogą zawsze liczyć na wsparcie i pomoc ze strony opiekuna programu.
8. Wszystkie problemy dotyczące funkcjonowania par mentorzy i podopieczni zgłaszają opiekunowi programu.
9. Mentorzy zobowiązują się uczestniczyć w spotkaniach z opiekunem co najmniej raz w miesiącu w ramach grupy wsparcia.
10. Mentorzy zobowiązują się dokumentować swoją pracę poprzez regularne prowadzenie dziennika pracy mentora.

Załącznik 7

Kontrakt dotyczący uczestnictwa w programie Mentoring Rówieśniczy

Kontrakt to indywidualne porozumienie pomiędzy mentorem, podopiecznym i opiekunem programu, zawierające cele, do których chce dążyć para mentor — podopieczny, wynikające z potrzeb i problemów podopiecznego. Podpisanie kontraktu oznacza zgodę na przestrzeganie zasad programu.

Zawiera się go na okres: od ..... do .....

Cele relacji mentoringowej:
1.
2.
3.

Mentor
Imię i nazwisko: .....
Adres i telefon kontaktowy: .....
Szkoła: .....

.....
data i podpis

Podopieczny
Imię i nazwisko: .....
Adres i telefon kontaktowy: .....
Szkoła: .....

.....
data i podpis

Opiekun programu
Imię i nazwisko: .....
Telefon kontaktowy: .....

.....
data i podpis

Załącznik 8

Dziennik pracy *peer* mentora

DZIENNIK PRACY MENTORA RÓWIEŚNICZEGO ..... Imię i nazwisko		
data	godziny	opis spotkania

Załącznik 9

Ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla mentorów/podopiecznych

Mentor / Podopieczny *(Podkreśl rolę jaką pełnisz w programie.)*

Szkoła .....

Data .....

1. **Czy i na ile jesteś zadowolony/a z uczestniczenia w programie Mentoring Rówieśniczy?** *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie jestem zadowolony/a, zaś 5 oznacza jestem bardzo zadowolony/a.)*

   1 2 3 4 5

2. **Ile czasu spędzasz ze swoim mentorem/podopiecznym?** *(Proszę zaznaczyć odpowiednią odpowiedź.)*

   a) do 2 godzin tygodniowo
   b) od 2 do 4 godzin tygodniowo
   c) więcej niż 4 godziny tygodniowo

3. **Gdzie najczęściej się spotykacie?** *(Proszę zaznaczyć odpowiednią odpowiedź.)*

   a) w szkole
   b) u mnie w domu
   c) w domu mojego mentora/podopiecznego
   d) w innym miejscu (gdzie?) .....

4. **Co najczęściej robicie podczas wspólnego spotkania?** *(Proszę zaznaczyć odpowiednią odpowiedź.)*

   a) rozmawiamy
   b) odrabiamy lekcje
   c) uczymy się języka polskiego
   d) bawimy się
   e) .....

5. Jak zgraną parę tworzycie? *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie tworzymy zgranej pary, zaś 5 oznacza tworzymy bardzo zgraną parę.)*

   1 2 3 4 5

6. Czy i na ile otrzymujesz wsparcie od szkolnego opiekuna programu Mentoring Rówieśniczy? *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie otrzymuję wsparcia, zaś 5 oznacza otrzymuję duże wsparcie.)*

   1 2 3 4 5

7. Jakie dostrzegasz problemy związane z funkcjonowaniem swojej pary mentoringowej?

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

8. Inne refleksje, uwagi, którymi chciał(a)byś się podzielić:

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

Załącznik 10

Ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla opiekunów

Szkoła .....

Data .....

1. Czy i na ile jest Pan/i zadowolony/a z pełnienia roli szkolnego opiekuna programu Mentoring Rówieśniczy? *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie jestem zadowolony/a, zaś 5 oznacza jestem bardzo zadowolony/a.)*

   1 2 3 4 5

2. Ile czasu poświęca Pan/i na program?
   (Proszę zaznaczyć odpowiednią odpowiedź.)

   a) do 2 godzin tygodniowo
   b) od 2 do 4 godzin tygodniowo
   c) więcej niż 4 godziny tygodniowo

3. Jak często spotyka się Pan/i z mentorami i podopiecznymi programu?
   (Proszę zaznaczyć odpowiednią odpowiedź.)

   a) raz w miesiącu
   b) dwa razy w miesiącu
   c) raz w tygodniu

4. Jakie dostrzega Pan/i problemy związane z funkcjonowaniem par mentoringowych?

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

5. Jakie dostrzega Pan/i pozytywne efekty programu?

.....

.....

.....

.....

.....

6. Inne refleksje, uwagi, którymi chciał(a)by się Pan/i podzielić:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik 11

Końcowa ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla mentorów/podopiecznych

Mentor / Podopieczny *(Podkreśl rolę jaką pełnisz w programie.)*

Szkoła .....

Data .....

1. Czy i na ile jesteś zadowolony/a, że uczestniczyłeś/aś w programie Mentoring Rówieśniczy? *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie jestem zadowolony/a, zaś 5 oznacza jestem bardzo zadowolony/a.)*

   1 2 3 4 5

2. Czy chciał(a)byś wziąć udział w programie w przyszłym roku? *(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)*

   a) **tak** (dlaczego?) .....

   .....

   b) **nie** (dlaczego?) .....

   .....

3. Jak zgraną parę stworzyliście? *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie stworzyliśmy zgranej pary, zaś 5 oznacza stworzyliśmy bardzo zgraną parę.)*

   1 2 3 4 5

4. Czy i na ile byłeś/aś wspierany przez szkolnego opiekuna programu Mentoring Rówieśniczy? *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie odczuwałem/am wsparcia, zaś 5 oznacza odczuwałem/am duże wsparcie.)*

   1 2 3 4 5

5. Czy będziesz utrzymywać kontakt ze swoim podopiecznym/mentorem po zakończeniu programu?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

a) **tak** (dlaczego?) .....

.....

b) **nie** (dlaczego?) .....

.....

6. Czy polecił(a)byś program innym uczniom?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

a) **tak** (dlaczego?) .....

.....

b) **nie** (dlaczego?) .....

.....

7. Czy Twoim zdaniem program sprawdził się?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

a) **tak** (dlaczego?) .....

.....

b) **nie** (dlaczego?) .....

.....

8. Inne refleksje, uwagi, którymi chciał(a)byś się podzielić:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik 12

Końcowa ankieta ewaluacyjna programu Mentoring Rówieśniczy dla opiekunów

Szkoła .....

Data .....

1. Czy i na ile jest Pan/i zadowolony/a z pełnienia roli szkolnego opiekuna programu Mentoring Rówieśniczy? *(Proszę zaznaczyć od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie jestem zadowolony/a, zaś 5 oznacza jestem bardzo zadowolony/a.)*

   1 2 3 4 5

2. Czy uważa Pan/i, że jest potrzeba kontynuowania programu w przyszłym roku w Pana/i szkole?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

   a) **tak** (dlaczego?) .....

   .....

   .....

   b) **nie** (dlaczego?) .....

   .....

   .....

3. Czy chciał(a)by Pan/i pełnić rolę opiekuna programu w przyszłym roku?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

   a) **tak** (dlaczego?) .....

   .....

   .....

   b) **nie** (dlaczego?) .....

   .....

   .....

4. Kto Pana/i zdaniem odniósł większe korzyści z udziału w programie?
(Proszę zaznaczyć odpowiednią odpowiedź.)

a) mentorzy (uczniowie polscy)
b) podopieczni (uczniowie czeczeńscy)
c) korzyści są takie same
d) nikt nie odniósł korzyści z udziału w programie

5. Czy Pana/i zdaniem program sprawdził się?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

a) **tak** (dlaczego?) .....

.....

.....

b) **nie** (dlaczego?) .....

.....

.....

6. Czy polecił(a)by Pan/i program innym polskim uczniom?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

a) **tak** (dlaczego?) .....

.....

.....

b) **nie** (dlaczego?) .....

.....

.....

7. Czy polecił(a)by Pan/i program innym czeczeńskim uczniom?
(Proszę podkreślić właściwą odpowiedź i uzasadnić.)

a) **tak** (dlaczego?) .....

.....

.....

b) **nie** (dlaczego?) .....

.....

.....

8. Inne refleksje, uwagi, którymi chciał(a)by się Pan/i podzielić:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Fundacja Edukacji i Twórczości

ul. Ks. Abramowicza 1, 15-872 Białystok
tel.: 85 742 40 41, fax: 85 742 40 42
e-mail: biuro@mentoring.pl
www.mentoring.pl